

Je mnoho nářku, že není u nás dosti poetické produkce. Kdož tak naříkají, lhou, třeba by o tom sami nevěděli. Produkce je vzdor své faktické nepočetnosti pořád ještě větší než poptávka po ní. Naříká se, že „málokdy vyjde nový svazek básní“, když ale vyjdou, — je dobře, nikdo se po nich neptá. U nás jen aby vycházely nové knihy kvůli tomu, bychom mohli říci: „Ejhle, jsme národ, máme také literaturu.“ Je s krásným písemnictvím jako s divadlem, jako také se všemi jinými zjevy duševní krásy, potřebujem to jen kvůli tomu protivnému „ejhle!“ Umění české je jen služkou, jen k tomu zde, aby mohl český politik říci: „Mám právo mluvit ve jménu toho národa, neboť není to národ duševně neschopný; má svou literaturu, má své hudebníky velké atd.“ — takto si ale ani nejpřednější čeští politikové nevšimnou všech těch duševních zjevů blíže, a jsou-li jim tyto jen dost málo na obtíž, na překážku, odstrčí i nejlepšího spisovatele do kouta, odkopnou nejgeniálnějšiho hudebníka. Kde ale umění je jen tak pro zevnějšek, jen tak pro parádu, nevzkvete nikdy. Ano je pak skoro i škoda jistých zjevů jednotlivých — národu nepomáhají, jednotlivce ničící cestou nejbolestnější, protože maří se nejsvětější jeho ideál. A ono je beztoho málo těch lidí ideálních — škoda každého zničeného, již pro příklad odstrašující!

Marně o tom mluvit, jakouže škodou je pro národ, nevzkvétá-li jeho písemnictví, a bolestně marně teprv o tom, že pro Čechy, v národních svých základech tak ohrožené, je to přímo otázkou existenční. Kdo to necítí sám, také nepochopí. Faktum je, že pro vybranější, vyšší směry literární nemáme roztouženého obecenstva. Není tomu tak snad jen za nynějších promrzelych dnů, je již po mnohé desítiletí.

Ani povídka, román atd. nenalezá širších kruhů, tím užší kruhy jsou pro báseň. Mohly by jinak na příklad plody prvního našeho historického vypravovatele *Chocholouška* čekat již déle než deset let na vydání druhé? Sebrané spisy *Karolíny Světlé*, vypravovatelky nad všechny píšící Němkyně a Švédkyně, nyní po Turgeněvu nejklassičtější novelistky evropské, začaly již as dvakrát vycházet — přes první svazky se nepřišlo. Geniálního *Koubka* zná z pětímilionového národa sotva padesát lidí dle plné ceny jeho. A kdyby nebylo Národní bibliotéky Kobrovy, také takoví literární veličáni jako na příklad *Čelakovský* počkali by si ještě nějaké půlstoletí na druhé vydání děl svých básnických. Možno že jsou posud všechny ty spisy drahy. Možno že naleznem v opravdu laciných vydáních právě tak lék, jak jej našli v nich Němci pro rozšíření svých spisovatelů předních. Ale přes tu faktickou drahotu je vůči rovněž faktickému množství zámožných vzdělaných Čechů přec jen kněhkupecký trh až příliš mdlý. Lumír je laciný, je výtečný, a přec nemá odběratelů dostatečných.

Snad řekne mnohý: „Jen kdyby přišel pěvec, který by sáhnul do živého!“ — Aby tak někdo sáhnul teď u nás do živého, pěkné věci by vytáh! Nadchnout se tou nynější ničemností českého života! — — Nebo snad řekne mnohý: „Není právě talentů velkých, které by dovedly vyniknout skvěle přes všechnu časovou nepřízeň.“ Ano, je to krásná, velmi krásná povídka o tom rajském ptáku, který v letu s roztaženými křídlyma dřímá. Povznese prý se do výše a tu se vznáší vysoko na obloze, zabrán do lesklých, zlatých svých snů, nechť již pod ním černá se vzduch a tluče hrom. Ano, jen kdyby krásné sny ty jeho pronikly také tou vřavou dolů! Ale on sní pro sebe a radost i povznešení jeho nesděluje se nikomu. Máme tu mezi nejnovějšími pěvci svými na příklad *Svatopluka Čecha*. Vyšel silný svazek jeho básní — bůhví, že by v každém písemnictví byly způsobily básně ty radostné a značné vzrušení! Ale — snad že má *Svatopluk Čech* určité a šíře známé politické přesvědčení své a „strana musí ho tedy ve prospěchu svém umlčet“, nebo že vůbec

působila nepřemožitelná netečnost naší doby, zkrátka o Čechovi vyšla úvaha *jedna jediná* a od té doby jako by básně jeho byl kdos do vody hodil. Bez veřejného upozornění obecnstvo ku spisu nesáhne, bez obecnstva pak kniha se rychle neprodá, a ten co možná rychlý prodej je pro každého spisovatele věcí velmi, velmi důležitou. To nechť nikdo sobě nemyslí, že snad i bez ruchu veřejného v obecnstvu je literární ruch soukromý; kde se nestane spisovatel předmětem častějších společenských rozprav, kde se význam jeho nerozbírá a myšlenky jeho necitují, je důkaz dán úplný. A kdeže se u nás podobně teď rozpráví, kde cituje? Nanejvýš že o básních mluví ještě ti, kteří sami básní.

Snad řekne také mnohý: „Dobře, ať tedy básník vzdaluje se *všeho* ruchu stranického, ať vůbec nemá politické zjevné barvy, beztoho politiky nepotřebuje; pak ho budou všechny strany podporovat.“ Mohl by to vskutku někdo říci, u nás řekly se již věci hloupější. Ale — poručte básníkovi! Básník je pořád člověkem, otázky lidské jsou také otázkami jeho, jsou mu tím důležitější, že on při ideálnosti své dá každému duševnímu vzruchu ihned další let, větší sílu, ohnivější žilobití. Co národem hýbe celým, nemůže nehýbat jeho básníkem, naopak jím tím mohutněji. On dovede si podržet názor vyšší, on dovede směrům doby své porozumět ze stanoviska světového, ale on je přec jen vždy také „dítětem doby své“. V politických proudech, třeba by pro sebe nikdy z nich nečerpal hodností a osobních prospěchů, vidí přec jen velkou důležitost, on vidí v nich také proudy kulturní, vedoucí spolu s jinými lidskými snahami ke konečné výši kultury lidské. Tu výši ale tuší básníci již od tisíciletí, k ní nesou svůj hlas a rozpínají toužebně a věčně křídla svá. Nadšení jejich je činí netrpělivými, jim pokračuje lidstvo, kladoucí své kroky jen po hromadících se faktech, příliš pomalu, vědomi cíle jsou vždy značně před dobou svou. „Ein Wächteraufschrei vor des Morgens Grau'n“, jakž Alfred Meißner krásně o poesii řekl. Proto také vidíme pravidlem státi básníky při stranách svobodomyšlnějších.

Nemohou jinak, sic by nebyli. Zcela marné čekání od stran jakýchkoli, že básník přijde a se ukloní. Také, vyjma u nás, nikde se cos podobného neočekává. Dobrého básníka mají všechny strany za okrasu, za pokrok celého národa. Řekněte v předsudcích nejzarytějšímu aristokratu francouzskému, že nadšený republikán Barbier nebyl pravým básníkem, nepochodíte, neboť je to také *jeho* Barbier.

Arci — řekněte také ptáku, aby vůbec nezpíval. Komu dán úděl básnický, musí si zapět, třeba zapěl jen nakrátko a brzy vysílen nebo vichrem utýrán zas umlknul. Také u nás, přes všechnu vřavu a všečen časový nepokoj, vždy zas vyniknou jednotlivé zvuky básnické. Máme za stálou svatou povinnost svou neumlčeti jich.

2

Otakar Červinka vydal právě nyní druhé větší epické dílo své *Jan Žižka z Kalichu*.* Nemůže být čestějšího, vděčnějšího, zároveň pořád ještě těžšího předmětu, než jaký sobě zde Červinka zvolil.

Podivno, a přec pochopitelně, že posud krásná literatura česká nejslavnějším událostem a osobám českých dějin se vyhýbala, nebo alespoň bojácně se jich dotýkala. Poměry politické byly toho příčinou, ovšem. Možno sice, že jsme neměli posud ani dost mohutného básnického génia, který by byl velikost husitských dějů dovedl plně podat slovem plastickým a jich vznešenou, plamennou myšlenku rovněž silou úchvatně poetickou. Ale kdybychom i byli měli, zajisté by se byl neodvážil urvat, zamlčet, zeslabit na vznešeném svém předmětu tolik, mnoho-li žádala censura a politický směr, neuprosně všemu českému nepříznivý, na českou slávu přímo žárlivý. A zkomolit tu českou slávu byl by každý považoval za hřích, za svatokrádež — raději tedy se ani nedotknout! Tolik je jisto, že ani *Meißnerův*

* Nakladatel Theodor Mourek.

Žižka by nebyl směl být psán po česku. Proto ten zvláštní úkaz, že mimo *Vocelův* cyklus romancí *Meč a kalich* (neoceněný posud ve své působivosti na vlasteneckou mysl mládeže) nalezáme v krásné literatuře české o bojích husitských, o Husu, Žižkovi, Prokopech atd. jen baladní a romanciérské drobtý. Nyní se arci poměry alespoň poněkud změnilý a chutě sahají nejnovější básníci čeští do té doby české slávy. Část husitských dějů básnický vyličil Svatopluk Čech ve svých *Adamitech*, díle to překrásném. Nyní sobě obral Otakar Červinka samu titánskou osobnost Jana Žižky. Třeba nutno přiznat, že ovšem zůstává Žižka *Meißnerův* i nadál nejlepší básní o hrdinovi tom, přec s potěšením pravíme, že také báseň Červinkova je pozoruhodna, že je plodem básníka nadaného.

Nadaného i nadšeného. Červinka se nadchnul pro hrdinu svého co poeta, což je arci tím snažší, že i soudný, střízlivý historik postavu i povahu Žižkovu líčí co celou a krásnou. Arci — poeta a historik! Poeta není soudcem minulých věků, on je jich líčitelem. Poeta, aby byl spravedliv, nemusí být prost všech předsudků a náruživostí, on smí být poeticky naivním předsudkem okouzlen, může sám náruživostí dát se nést jako orlím křídlem. On nesmí být veden pouhým chladným rozumem, u něho může a musí vítězit cit v celé kráse té, jaká je údělem člověka umělce. On není bohem soudícím klonícího se před ním hrdinu, on smí hrdinovi se klanět sám co bohu svému. Červinka klaní se Žižkovi co bohu války. „Ten vůdce slavný — hříčka nemluvněte a v slepotě přec — nepřemožený!“ (Str. 14.)

*Takého vůdce nebylo a není,
by zmohl to — co on moh oslepený.*

— — — — (str. 18) — — — —

*Uhrů směs,
jak by je Perun honil hromovládny,
a křičí: „Žižka není člověk žádný,
to vtělený bůh vojny — aneb běs.“*

Jako největším hrdinou, je Žižka také cituplným otcem, nejvěrnějším přítelem, Čechem pro blaho národa co nejnadšenějším. „Mně trny, bože, dej a jim jen růže!“ volá ještě na loži smrtelném. Krásně vyjádřen je poměr vojína k vlasti tam, kde Žižka, mluvě o své slepotě, praví (str. 59):

*Vše to mi odňal bůh, bych snad pohledem
té krve, kterou prolévám ve bojích,
jež pro svobodu, lidské právo vedem,
se nezhrozil snad vlastních skutků svojich;
mně zdá se někdy, že mé srdce ledem,
neb v okamžiku žádném necouvá:
Ubohý lide! Krve moře rudé —
a jaký konec mukám твоjim bude?
Snad namáhání skončí bídná smlouva —
a krutší poroba — to nemůž býti!
To mučeníctví nemůž býti darmo,
jemuž jsme zasvětili celé žití,
setřásli v bojích překrvavých jarmo!
Přede mnou jasná záře v dáli svítí
a vidím v příští: nežijeme marně!*

Názvu svému „epická báseň“ Červinkovo dílo zcela neodpovídá. Tré zpěvů rozpadá se v celou řadu jednotlivých romancí, často jen osobou titulního hrdiny spojených. A také daleké většině romancí těch vadí, co je pak velkou chybou básně celé: nedostatek plastičnosti. Myšlenky různé, obrazy, reflexe časové kupí se na sebe a reflexe je tu vůbec v stálém varu. I umírajícímu Žižkovi kladou se ještě dlouhánské řeči do úst. Právě básni o Žižkovi, postavě tak eminentně činné, nesluší ta převážnost lyrická. Je to arcí obraz kypícího, v reflexích si libujícího ducha mladistvého básníka, „hřích mládí, za nějž mládí jen zčásti může“. Také napomáhá devítiřádková stance, jakou Červinka zvolil, chybě té. Forma ta svádí k rozprádání myšlenek, k docpávání zbytečnými slovy, a hodí se zajisté méně na Žižky než na moderní Oněginy a Oblomovy. Někdy nalezáme, že

všech devět veršů je jedinou rozvláchnou periodou, — na epiku trochu mnoho! Nejplastičtěji se básníkovi povedlo vylíčení bitvy u Německého Brodu. Nejméně zas koncentrický je začátek zpěvu prvního, začínajícího loučením se Žižky s Litvou, kamž tohoto zavedla bojechtivost a avanturská móda tehdejší, zbylá po dobrodružném Janu Lucemburském. Zde se neubráníl epik v apostrofě na Litvu ani upomínce na pěvce Tadeusza a Dziadů! City básníkovy pro Polsku nalezají ale výraz velmi vřelý a pěkný.

*„Co Čech, to hetman!“ v šumném znělo spěchu;
poháry zvučně udeřily kolem:
„Co Polák — to pán!“ Češi odzvučeli
a potleskem se ozval okruh celý
a tak to hlučně šumělo za naším stolem.
Ó škoda, přeškoda těch slavných časů!
Teď Polák s Čechem tak si nepřipije,
Lech sotva pro nás vznese svého hlasu,
či jako Grabowski se s námi bije —
ó kdy jen s námi! Potom tisíc ďasů!
Ať svět se v čerta změní, na nás sápe;
Čech s Polákem mu napraví již hlavu
a založí pak obec volných Slávů,
jíž žoldák cizí ve prach nezašlape!*

Smýšlení Červinkovo je vůbec všude přesné, důstojné básníka.

Verš plyne volně a svěže. Tedy pro budoucnost: pomalejší, provedenější práci, hezky do plastiky!

„Právě mládí, živoucí ta poesie, básní obklopena květnatými větvemi a stojíc na výslunných, teplých výšinách, má nejraději myšlenky pošmurné; a nejen před zrakem láskou

choré panny, také před zrakem láskou rozohněného jinocha (jenž proto smrti na bojišti mnohem nadšeněji jde vstříc než stařec) vznášejí se hřbitovy ve vzduchu jakoby samé visuté zahrady a oni touží k nim. Mládí zná jen rovy zelené, květem poseté, stáří vidí hroby otevřené bez zelenajících se stěn.“

Tato slova Jean Paulova hodí se nejlíp co úvod k rozmluvě o básních *Z hlubin* od Jaroslava Vrchlického.* Vrchlický patří mezi nejmladší básníky naše a mezi těmito zaujímá jedno z předních míst. Potkáváme se s ním již po několik let v časopisech a almanazích, často nás upoutal zcela zvláštní svou popisní silou, mnohdy i vpravdě jadrným, plastickým vypravováním. Avšak vydaný nyní svazek básní jeho vylučuje epiku, obsah jeho je čistě lyrický a musíme se tedy obíratí jen s Vrchlickým *lyrikem*.

Lyrik to moderní. Jemu nestačí jeho mládí, vřelost fantazie, sluneční teplo, úsměvný květ. Ač vskutku o klid nestojí — byl by nešťasten v klidu —, přec nařiká nad ztrátou jeho; ač vskutku bohat tím, že myšlenky jeho bujně rostou a v korunu se splítají, přec je ještě nepokojný, nešťastný pro bohatství to, jako by mu bylo obtíží. Kráčí teprv vzhůru k výsluní, kde pak porozumí tlukotu svého srdce a směru svých myšlenek, poněvadž tam zároveň porozumí srdci a myšlence lidstva. Známe to —, tak zvaný „světobol“; ale nesmějem se mu. Jeť historicky oprávněn. Člověk přestal již dávno rozvíjeti se co individuum jen a jen pro sebe, jako ten pták v poli, nestarající se o ptáka na druhém lánu. Přestal již i národ rozvíjet se po národu, kvést a vadnout jeden teprv po druhém. Lidstvo slívá se v celek, lidstvo celé a společné vykročilo teď již ke konečnému cíli svému humánnímu, veškeří národové, individuality všechny zároveň jdou kupředu. Jsme přítom ovšem v počátcích, v prvních červánkách ranních, jen nejvyšší vrcholy lidstva, dozrálí géniové jeho, skvějí se v plném již jasu; pláň je ještě pokryta divoce se valícími mlhami, a skřivanové

* Nakladatel kněhkupec J. Otto.

musí pracně vzhůru krvavou mlhou tou a vlhkost její
věsí se na třepetavá jich křídla. Velký porod, porod obra,
a rodící lidstvo cítí velký, obrovský bol, zároveň ale obrov-
skou rozkoš — rozumíte, co je chlípnost bolu? Jí dávají
donedávna ještě kaceřování poetové „světobolu“ slova a
melodii.

Až k poetickému ozařování a vyslovování moderních
záhad společenských Vrchlický snad nedojde, posud ales-
poň k němu nekráčí. On se drží individuality své vlastní, on
jen hledí, jak v mlhách nastalé renesance vlastní obraz jeho
se obráží, a často ho děsí obraz ten, někdy do nekonečna
rozplízlý, někdy jako na vypouklém skle bizarně stlačený.
Vrchlický je jako ta Jean Paulova panna — klášter nebo
hrob, ale skončí to zajisté také spíš svatbou před oltářem.
Prismatem smrti, resignace, malichernosti všeho pozemské-
ho hledí na život, nejprv ale na svůj vlastní. Optický klam,
týž jako skoro u každého, kdož žít počíná:

*Slunce, vzduch i pestrý motýl,
vše jest novým poupěti —*

a že poupě s jistým strachem cítí vzrůst svůj do netušeného
ještě rozpuku,

*tu pak hledáš v umírání
originál největší!*

Někdy sobě počíná, jako by byl něco přímo hrozného
spáchal. „To strážný anděl můj, jenž k nebi odletuje.“ —
„A vzbuzen v srdci mém jest starý osten viny.“ Nebo celá
báseň:

*Na kraji lesa oheň rozdělám,
při něm se tělo z mdloby zotaví,
snad rudou ohně září zlekání
nepřijdou ke mně vlci hltaví.*

*Tak učiním. — Však práce zbytečná!
Po celou noc jsem v hrozných mukách bděl.*

*na nejhoršího vlka pod sluncem —
na svědomí jsem vlastní zapomněl.*

Obrazy přímo ossiánské předstupují tu před nás.

*Večerní mlhy v divém tanci spějí
přes holá čela skalných balvanů,
jak by to byly v boje plachém reji
obrovské stíny dávných titánů.*

*A slunce v pádu v jejich let se noří
a v nich své šípy láme zlacené...
ó takto krví srdce moje hoří,
když hledám v sobě božství ztracené.*

Nebo:

*Můj život sosna jest, jež orlí hnízdo nese,
a bleskem sžehnuta se nad propastí třese...
leč orel — dal se v let!*

Příroda by byla krásna, ale — „bez člověka“. Básník je právě uprostřed mladých svých snů, ale již vzdychá:

*Ó snové mládí, je to dlouhá chvíle
jít od kolébky bez vás — ku mohyle!*

Ba už se mu také zdá, že vlastně již dozpíval:

*Vzduchem se tajné vzdechy chvějí...
to písňe mé mne opouštějí,
led smutku tuhne kol mé hrudi
a z něj se jaro neprobudí.*

*Co teď mi srdce rozvlnilo,
jest ptáče, jež se opozdilo,
by slétlo ke mně se závětí,
že z jara více — nepřiletí.*

Tu pak není skorem divu, že básník najednou je s myšlenkou a obrazem až na scestí a že řekneš: „Toť přímo nepěkné“ — nebo alespoň nedobře myšlené.

*Zkalená voda nepohnutě stojí,
v rákosí veslo s loďkou polámanou,
nad ní se v slunci mušek davy rojí,
jak lásky slzy ve tvář uplakanou;
zkalená voda nepohnutě stojí —
jak myšlenky ve pusté hlavě mojí —*

nebo:

*Omšeny kámen leží
v jezera hlubině,
je mu tak teskno, bolno
v té vodní pustině.*

Podobným omylem je také pasus v básni „Kostra samovraha“, kde líbajcímu milenku svou zdá se, že líbá — holou kostru.

Na štěstí je ve Vrchlického básních podobné prázdnoty velmi málo, myslím, že jsem ji uvedl všechnu. Máť Vrchlický vzácný jemnocit pro obraz vsutku poetický. Kdekoliv se povznese nad kyp mladého srdce, jsou myšlenky jeho pěkný. Hluboká je báseň „K číši“.

*Darmo žehrám od té doby na ten osud kletý,
jenž do nebe číši staví a na zemi rety;
tak vysoko pramen vláhy a tak nízko ústa,
že čím výš ten pohár pravdy, tím víc žízeň vzrůstá.*

Krásna je báseň „Zapomenutým!“, krásna „Z krčmy života“ a tato je plna myšlenek originálních, třeba by tenor její měl v české literatuře již předchůdce své. Rovněž krásny jsou „Zpustlý hřbitov“, „Myrta — Cypřiš“, „Udeř v strunu“ a j. j.

Na důkaz toho, jak mistrně vládne Vrchlický poetickým detailem, stůjte zde první čtyry sloky z básně Nad jezerem.

Kdejaký květ žár paprskový sehnul,
na stromy u cesty prach šedý lehnul,
pták svěsil hlavu v křoví;
pod šípy slunce puká země holá
a každou rýhou „žízním“ k nebi volá —
leč nebe neodpoví.

I v lesa hloub jak dusné ticho uniklo...
přes cestu lenivě se hádě smýklo
a hnulo travou žlutou —
jak listím slunce paprslek se ukrádal,
žár teskný zevšad v obličej mi padal
zdí stromů nepohnutou.

Dál! — Náhle olší temná stěna řídne,
mé oko v dálce šedou skálu zhlídne...
hle, jezero spí pod ní! —
Jak slza leží v kapradí a býlí,
jen buk a javor nad vody se chýlí
a hloh a růže vodní.

A nevím proč a sedám na kamenu,
zírám, jak slunce pere v skalní stěnu,
jak hoří na hladině,
jak zvadlý list se choulí v lesním loubí,
jak vodní pavouk v mlhovité hloubi
v své síti visí líně.

Drobné ukázky ty stačí. Odporučuju Z hlubin čtenářstvu našemu vřele, zvláště čtenářkám, neboť je tam i mnoho zpíváno o lásce nešťastné, a zpíváno pěkně. Není to pro dobrého poetu žádné neštěstí, být nešťastným v lásce, vždyť zní starý, ovšem jednostranný dvouverš německý:

*Er liebt sie, sie liebt ihn nicht:
man nennt's ein lyrisches Gedicht.*

Básníkovi ale přátelsky doporučuju, aby také nadál pilně četl z *hlubin*. Z těch tištěných může si k netištěným budoucím dát za motto, co tam napsal na str. 36:

*Leč k čemu hostím takové sny v lebi?
Sem na ně slunce mého nadšení!
Vždyť neurvu-li nesmrtelnost nebi,
což pak jsem víc než mlha v jeseni?!*

4

*V mých haluzích to zašumělo,
jen když to tuze zabořelo.*

Ticho! — V kruh českých básníků vstupuje elegik. Pěje, a pěje krásně. Potěšte se jeho písněmi, nechte se jimi pohnout a rozechvít — ale netleskejte mu pochvalu, neusmívejte se naň, nepodávejte mu soucitné ruky, nechtějte těšiti ho v žalu. „Váš úsměv neshladí mi vrásku na čele, můj žal — jím zábavy vám chvílky neubrání. Nechte mne být jak uštvanou laň, já chci být sám.“

Určitě ohraničený je okruh poesie *Josefa Sládka*.^{*} Dumy poustevníkovy: Tichá krajinka, nad níž měsíc klidně září. Vzduch je naplněn jemnou, milou vůní skromné fialky. Na zemi se po drobných květech divokého vřesu leskne rosa. Nevysoko pnou se šedé olšiny a v nich uschován klokotá slavík, naříká za láskou, za milou, která mu odlétla. A když klokot na chvíli umlká, zašepce měsíc ze své výše; ten měsíc vidí daleko a vypravuje, že i jinde je žalu mnoho.

Sládek je elegik. Povaha samotářská. Vodní hladina, reflektující vše po způsobu zcela svém. V jeho elegiích není nic strojeného, on nežaluje, aby byl slyšán, on pěje proto

* Básně. Nákladem kněhkupectví dra Grégra a Ferd. Dattla.

smutně, že je mu v srdci smutno. Lyrik *jen* subjektivní, co nejsubjektivnější, je pravda; nezapěje, čeho sám plně nezakusil a neprocítil; pěje *jen*, když bol více utlumiti se nedá a sám v žalnou píseň propuká; ale opravdový lyrik básník. Pro to vše je podaná nyní sbírka jeho, ač jméno jeho v řadě mladších básníků nalezá se již po více let, *jen* sbírkou nečetnou, skrovnou.

*V mých haluzích to zašumělo,
jen když to tuze zabořelo.*

K tomu ještě je přísný autokritik. Neříká to v žádné předmluvě, ale poznáváme, že vybíral přísně. Kvůli veřejné kritice jiných? Nikoli, sotva by ho úsudek i příkrý zabořel. Ale on chtěl učinit zadost sobě, především ale chtěl z knihy své mít důstojný pomník. „Památce mé drahé, věrné ženy Emilie“, zní věnování a pod tím jako deska na kryptě zvěstuje řádka den, kdy žena zemřela. Jí chtěl podat *jen* to, co měl nejlepšího.

Sládek je poeta školy moderní. Co lyrik čistě subjektivní je ale ovšem zároveň moderní i samostatný. Jeho básněmi je proto přidána nová barvička do pestré již mosaiky poesie české. Co dítě byl ve vlasti odchován matkou českou, co mladík probloudil prerie a pralesy Nového světa, co muž slouží zas vlasti své a v domově hledal štěstí rodinné, to vše je obsaženo v básních jeho. „Polšeré noci, mlhavé noci“ byly první noci jeho poutě do světa. Pluje na korábu a tajemné šumění oceánu rozechvívá jeho mysl. Touží kupředu, ale srdce jeho kotví v domově.

*Má matička stará
pláče jenom zticha,
ale i přes dálné moře
srdce ji doslýchá.*

U Michiganu naslouchá, jak padají vody do jezera. Nocuje na prerii a setká se tu se synem Ukrajiny a oběma je

teskno po vlastech druhdy volných. Nocuje v pralese mezi věkovitými obry —

*a zdá se, jak by pomali
až nebes tíhly ku krovu,
a zdá se, jak by lákaly
tam nazpět, nazpět k domovu.*

„Nejsem v zemi snílků,“ poznává, ale nemůže se přemoci a volá: „Má otčino, mně po tobě se stýská!“ Je ve velké zemi, ví, že

*malá ta má otčina,
tak maličká, tak rozrytá,
div neroznesla už ji v svět
ta nepřátelská kopyta —,*

přec váží ta „maličká“ víc než svět velikán. Krásno tam ve světě „pro toho, kdo umí zapomenout“, ale on zapomenout nemůže, žaluje sama na sebe:

*Bratři, milí bratři moji,
v dálné rodné domovině
zápasíte v tuhém boji
a já těkám po cizině.*

Láska k vlasti vítězí nad vším, také ovšem nad plamen-
ným citem k ženě.

*Či pamatuješ na ten
se večer, drahé robě,
kdy děli jsme si, jenom
že nepatříme sobě.*

*Pod námi v tichu Praha
a hleděli jsme k hradu,
zda slyšelas ten výkřik,
jak jeknul v nočním chladu?*

*A potrhaně hvězdy
se leskly v řeky toku
a tys mi tiskla ruku
a slzu mělas v oku.*

*Tys tiskla k mé se tváři:
„Já již se upokojím,
buď, hochu, napřed jejich
a potom tepru mojím.“*

Na něho co na Čecha musilo hubení amerických domo-
rodců působiti zvláště. Ohnivě vypráví city své v básni „Na
hrobech indiánských“. Uvádíme některé verše z ní:

*Z vás každý svou zve tu neb onu míli,
kde díl má země té syn ubohý?
Kde osvěta nešena temnot robu?
Jej vyštvali jste odsud jako laň,
že nemá místa pro své hlavy mdlobu,
jej „rukou vlídnou“ odvádíte k hrobu
a příští rok jej vyštve vaše zbraň
to pro dolar; ten proklet buď, kdy práci
zaň jedno lidské srdce dokrvácí.*

*Kde osvěta? Tak ptám se ještě jednou.
Já viděl lid ten před vašimi domy,
jak s žebrákovou čekal tváří bédnou
a marně čekal, ven až po něm shlednou
a hodí drobt, jenž padá pod stoly:
a div že srdce přitom nepuklo mi —
syn země té žebrácké o holi!*

*Volnost jste sobě zbudovali tady,
evropský otrok zdání o ní nemá,
však střísněnu ji vidím v krvi všady — —*

Pro volnost, pro spravedlivost, pro útrapy lidstva má Sládek cit co nejjemnější, čti „Před trónem“, „Bratři“, „Bitva“, „Písař“.

A přišlo na poetu milování a to mu z prsou vyrvalo písňně perly. Krátká je historka milování toho.

*A není tomu rok, ni rok,
co klekli spolu k oltáři,
a přes zídku tam volá kdos:
„Hoj, vstávej, starý hrobaři!*

*A vykopej mi jeden hrob
a jeden mému dítěti,
a máš-li srdce útrpné,
nech kousek místa pro třetí!“*

Ale jemu neumřela. Sedá vedle něho, naslouchá písňím jeho, není ještě mrtva:

*potom teprv v lip těch stínu
na čerstvou až kleknu hlínu,
ať dí: „Mrtva jsi.“*

Tam v moři sejdeme se!

Básně mrtvé Emilii věnované jsou vesměs krásné.

Znovu se vzmáhá v něm pocit, že nepatří jen sobě a bolům svým, síla jeho že patří vlasti. Sám si pěje útěchu:

*Hledíme kalným zrakem lkání
na život jen co trampotu,
jak nesl by jen mrákotu
a nikdy také slunce za ní.*

*A vážíme jen bolest vlastní
a ne, čím jiné oblaží;*

*těž naše vzhor šlo závaží,
když jiní byli méně šťastni.*

*Ba i když ti jsou od nás vzati,
kdož dražší byli nad všechny,
jest bol náš více sobecký:
vždyť želí člověk, sám že tratí.*

Vskutku vyvolaly bol a tíseň na našem poetovi nejkrásnější jeho písně. Co jemu nejtěžší slzou, stalo se nám perlitou písni. Je v tom egoism z naší strany, ale umění má právo na egoism takový, to se nikdy neptá, mnoho-li plod stál koho života.

Forma Sládkových básní není všude dosti uhlazena, ale často vznáší se zrovna lehkostí národní písně jako:

*Má milá černé vlasy má
a bílé čelo pod nima
a oči pod tím bílým čelem:
kdo patří tam, by umřel želem —*

nebo:

*A neví oko nižádné,
co hvězd do moře zapadne,
a neví nikdo ve světě,
jak dvě se oči uhněte
za takových dvě roků —*

a mj.

Pro naše hudební „skladatele“ as Sládkovy básně příliš se nehodí. Ale v samostatném, přirozeném proudu svém mají již vlastní hudbu svou. Některé z dvouveršů jeho opakoval by si při zvláštním naladění člověk po celý den jako několik taktů elegické melodie.

NÁRODNÍ LISTY 6. a 11. února, 5. a 26. března 1875

LE CHANCELLOR

Nejnovější povídka od Jules Vernea

Loňského roku byl Cospatrick, anglický to koráb pro vystěhovalce, uprostřed Atlantického okeánu ohněm zachvácen, takže ze čtyř set cestujících na něm se nalézajících jen několik málo osob za nevýslovných útrap se zachrániti mohlo. Událost tato, jež vzbudila účastenství v celém vzdělaném světě, zavedla Jules Verneovi podnět ku právě uveřejněnému spisu *Le Chancellor, Journal du passager J. R. Kazallon*. (*Le Chancellor, deník cestujícího J. R. Kazallon*). Neváháme opět podati obsah tohoto díla.

Le Chancellor (Kancléř) jest liverpoolský koráb o třech stěžních a devíti stech tůnách, který s nákladem bavlny charlestonský přístav v Carolině (Spojené obce severoamerické) opouští vraceje se do Anglie. Na lodi nalézá se osm cestujících, mezi nimi spisovatel deníku, jež nám Jules Verne předkládá, a dvacet lodníků, čítaje v to kapitána Huntlyho a tři důstojníky. Plavba počíná 27. září a jest až ku Vermundským ostrovům příznivá. Loď nesleduje tu obyčejnou cestu, kteráž spíše ku severu směřuje a podle proudu západního se řídí; zdá se však, že má k tomu kapitán zvláštní příčiny, a tu nelze nic v tom změnit. Brzo nato, kdy *Chancellor* proplul moře Sarayanské, zvané Mořem luk od hojnosti mořské trávy na jeho hladině plovoucí, uslyší cestující v noci na palubě neobyčejné běhání a hřmot. Tázajícím se následujícího rána nedáno uspokojivé vysvětlení, zato však pozorují, že okénka do spodní prostory lodě pevně uzavřeny a plachtami pokryty jsou, jež se denně častěji mořskou vodou navlhčují. Několik dní mine za rozličných znamení, že není vše v pořádku, až pojednou pan Kazallon z Londýna zpozoruje, že stěny lodě jsou neobyčejně horké, načež mu pak zástupce kapitánův Robert Curtis důvěrně sdělí, že na lodi hoří. —

Takováto zpráva, uprostřed širého moře, na tisíce mil od bezpečné země, dovede i nejzmužilejším srdcem zachvěti. Již po šest dní, od oné hlučné noci totiž, vědí lodníci, že náklad dole v lodi hoří; bezpochyby že se, jak se přihází, bavlna sama sebou vzňala. — K sídlu žáru nebylo se možná dostat, byl by při pokusu zajisté vypukl v plný plamen a vše rázem by bylo bývalo zničeno. Nebylo lze nic činiti než uzavřítí prostor tak, aby vzduch tam nemohl vniknouti a oheň se udusil. V prvních dnech se zdálo, že to pomáhá, později však seznáno, že prostředek ten je marný. K tomuto strašnému neštěstí, jež dosud cestujícím tajeno, druží se jiné: vychází najevo, že kapitán jest choromyslný, a tím vysvětluje se podivný směr, jaký lodi byl ustanovil. Vrchole však dostupuje hrůza situace tím, že cestující Ruby, obchodní agent a prohnáný Yankee, se inženýrovi Falstenovi přizná, že se mu podařilo vzdor zákazu v bedničce dostat do lodě třicet liber dynamitu. „A kde nalezá se tato bednička?“ — s touto otázkou vrhne se naň Kazallon a chopí jej za chřtán. — „Kdež jinde než u zavazadel v dolejšímu prostoru.“

To ještě scházelo; loď není již jen žhoucími kamny, ale vulkánem, který v každém okamžení hrozí výbuchem. Za vlivu této strašné zprávy dovídají se i ostatní cestující, mezi nimi dvě dámy, že na lodi vypukl oheň, i povstane tím nevýslovný zmatek. Špekulant, který podloudně dynamit na loď byl připravil, se úzkostí před následky své viny zblázní a musí být strčen do kazajky. Namísto nemocného kapitána ujme se bodrý Curtis komanda. Jedná se o to, dopravit bez ohledu na hrozící výbuch doutnající u vnitru loď k nejbližší zemi. To děje se; ničeho také se neopomene k udušení ohně — marně, nelze jej zmoci. Jednoho dne vylítne za strašného hřmotu část podlahy palubní a podle stěžně vyrazí v nesmírnou výši mocný plamen. V tomto okamžení povedlo se bláznivému Ruby se osvoboditi a s hrůzyplným výkřikem „To jest dynamit, my jsme ztraceni!“ vrhá se v otevřený kráter a mizí v něm navždy.

Nyní následují strašlivé výjevy. Plavci, vedeni jakýmsi Owenem, se vzbouří a zmocní se člunů, však tyto, zmítány

vysokými vlnami, ztroskotají se o boky lodě. — Hořící loď zmítána co míč; nenadále nalezá se v příboji, za hrozného praskotu láme se hlavní stěžeň a padá z lodě, Chancellor uvízl a nehýbe se již. Tmavá noc nedovoluje pozorovati situaci; lodníci a cestující zachránili se v lanoví. Přes palubu šlehající vlny počínají oheň dusiti. Na úsvitě zřejmo, že se loď nalezá na skalisku dosud neznámém v jihu Atlantického okeánu nejméně na osm set mil od nejbližší země. Na štěstí se moře utišilo a může se přikročiti k opatřením na záchránění. Loď se vyprázdní, dynamit v nějakém nedotknutém koutě nalezený slouží k roztrhání skály odjezd ztěžující, kterýž po třech nedělích, strávených opravami Chancelloru, též nastoupen.

Avšak cestující nejsou dosud u cíle, ba spíše teprve na počátku svých utrpení.

Polorozbořená loď špatně pluje a vpouští silně vodu, dnem i nocí musejí s krvácejícíma rukama cestující i lodníci pracovati u čerpadel, aniž by se jim podařilo přemoci vnikající proudy. Vždy výše stoupá voda v lodi a tato jde vždy hloub a tíže; lze předvídati, že se už dlouho nad vodou neudrží. Proto přikročeno k stavbě prámu; než však tento hotov, počíná Chancellor tonouti — avšak paluba jen na dvě stopy vodou se pokryje, potom, jak se to častěji stává, zůstane trup v rovnováze. Lidé zachránili se na zvýšenou zadní palubu — prožijí tu bouřnou noc plnou hrůz, ve kteréž, aby bída byla dovršena, polohotový prám vlnami uchvácen a odnešen.

Však energie Curtisova obživí mysl tonoucích; dají se co síly stačí do stavby nového prámu.

Ještě nalezá se u lodi malý člun, však nějaký americký Krésus mezi cestujícími podplatí tři lodníky a bláznivého kapitána a uprchne s nimi následující noci, zanechav necitelně na lodi svou na smrt nemocnou manželku, jež brzo potom v náručí šlechtné své průvodkyně Miss Herbeyové zemře. Vždy více a více potápí se loď; ale v okamžení, kdy zavírá se nad ní hrob ve vlnách, jest také nový prám jakž takž hotov.

S osmnácti lidmi, skrovnou zásobou vody a potravy pluje vetchý ten prám po valících se vlnách okeánu. Vztýčen stěžeň a napnuta na něm plachta, než jen pomalu pohybuje se nemotorný vor. Úzkostlivě rozděleny potraviny na nejmenší částky.

Několikrátě podaří se pomocí hřebíků v udice zahnutých uloviti ryby, brzo však sledují jen obrovští žraloci poslední útočiště nebohých, jako by jich blízký nešťastný konec už předvíдали. Nebe jest žhoucí moře, trýzeň žízně krutá, a malý koflík vody, denně každému poskytnutý, nestačí ji uhasit. Mezi lodníky vzmáhá se opět odbojná mysl. Strhne se strašný orkán, který dva lidi srazí do vln, spolu ale též větší část potravin; zbývá jen ještě stravy na osm dní, a to jen při největším uskrovnění. Lodníci zmocnili se zbývající kořalky a vrhají se na velitele a cestující; povstane krvavý boj, v němž jeden z buřičů padne a druzí podlehnou. Prvního ledna, třiadvacátého to dne plavby na voru, rozdělen poslední zbytek sucharů. Poručík Walter zemře, část jeho těla použijí lodníci co vnadidla, i podaří se jim tak několik ryb uloviti — po sedmi dnech hladu pravý to dar nebeský. Ještě zbývá tůna vody; jeden z lidí, trápen nesnesitelnou žízní, se z ní tajně napije, zemře ale brzo potom za hrozných bolestí — voda jest otrávena, neboť nádoba, v níž v rychlosti byla nalita, byla dříve naplněna modrou skalicí. Po tomto strašném neštěstí následuje zklamání, jež uvádí nešťastníky k zoufání; objeví se loď, však nepodaří se přivábiti pozornost na prám nijakým prostředkem, aniž ji lze dosáhnouti — a vrchole její stěžňů se tratí na obzoru vodním. Nyní nezbývá než zemřítí.

Ještě jednou učiněn pokus zjednati si potravu chycením žraloka, však netvor ten utrhnul se u samého prámu a zmizí v hlubinách. Kormidelník ale přistoupí ku kapitánovi s hrůznou otázkou: „Vše bylo již zkušeno — kdy budem metat losy?“

Krátký dešť poněkud poskytnul občerstvení; voda však v plachtách nachytaná není pitelná, poněvadž tyto byly potaženy mořskou solí. Všechna kůže na prámu až do nej-

menšího kousku jest již vzdor bolestem v žaludku jí způsobeným snědena. Poslední sousto jídla jest kousek slaniny, kterou si lodník Hobbart vzdor největší nouze byl schoval; jiný lodník ten kousek našel, zhltnul, a ze zoufalství oběsí se vlastník na stěžni. V okamžiku však lodníci mrtvolu strhnou, rozsekají a snědí. Osm kanibalů se nasytilo. Kdož může jim klnout? — Spíše možná nazvati ostatní, vzdělané třídy náležející cestující, kteří vzdor hlodání v útrokách před takovými hody se hrozí, sentimentálními bloudy. Však se dlouho lodníci neradují z této strašné potrawy: zbytky mrtvoly svrhne přes noc neznámá ruka do moře.

Dnové mizejí za palčivého vedra, muka se množí každým okamžikem. Kuchař, mouřenín, se zblázní a skočí volaje „Chci pít!“ z prámu; v okamžiku rozsápají jej žraloci kolem se jen hemžící. Ještě nalézá se na voru jedenácte živých, ale jaký jest ten jejich život! Opět se zblázní jeden z lodníků. Všichni jsou již podobnému osudu blízcí: jako ve snách slyšejí skřehot ptačí nad sebou — byla by snad země na blízku? Avšak nikde, nikde na obzoru se neobjevuje její pruh. Šestadvacátý den po rozdělení posledních sucharů, padesátý plavby na prámu nastal. Není už pomoci, los musí rozhodnouti, kdo z nešťastníků má podati tělo své ku zachování života ostatních. Život se jim stal lhostejným, přece však se všichni zachvějí, kdy osudné cedulky míchány v klobouku, a každý se hrozí táhnouti. Francouz Letourneur, jeden z cestujících, se k tomu nabízí. Rozčilením tají se dech při tomto hrozném výjevu. Jmeno po jmenu se vyvolává, ten, jehož jmeno zůstane naposled, propadnul černému osudu. Jest to jmeno vyvolavače samého — bylť podvodem zajisté vznešeným — proměnil lístek s jmenem svým za los obsahující jmeno jeho vroucně milovaného syna, který by se jinak byl stal obětí. Hladoví řítí se s vražednými nástroji na vylosovaného, tu však vrhne se miss Herbey mezi ně a prosí za odklad. „Jenom den; když zítra se neobjeví zem, pak —“ počestní spojí se s ní — a průtah se povolí. Však zítra na úsvitě!

Pomalou, pomalou mijí noc plna muk. Konečně se šeří,

slunce se objevuje a osvětluje jen nebe a moře. Osud musí býti dovršen. Muži nanejvýše rozdráždění proměnili se v dravá zvířata a žádají své právo, svou potravu. Syn objímá otce smrti propadlého a úpí: „Mne dříve zabte, já to byl, který tenkrátě svrhl mrtvolu Hobbartovu do moře!“ — Však bez milosrdenství jej odstrkují. Otec uchopen, sekera se nad ním vznáší — tu učiní ještě návrh: „Usekněte mně dnes toliko obě ruce, nasytíte se tím do zítřka.“ Lodníci se rozmýšlejí: „Budiž!“ Opět namířena sekera na údy rekovně nastavené, tu však nemohou cestující déle na hrůzu takovou hleděti. Staví se před oběť a strhne se zuřivý boj, v kterémž Kazallon svržen do moře. Bezděčně polkne vodu — však co to! Věčný bože, voda jest sladká! Vynořiv se, uchopí silou zoufalosti lano a volá: „Sladká voda!“ — Čarovné to slovo ukončí rázem zápas, staví chtíče; kde sladká voda, nemůže být země daleko. Co balšám leje se v hrdla vypráhlá tak dávno již postrádané občerstvení a ruce, jež právě chtěly se zatínati v krvácející maso lidské, spínají se k nebi. „Ale kde jsme?“ jest první otázka. „Sotva dvacet mil od země,“ ujišťuje kapitán Curtis. „Nalezáme se před ústím Maraňonu, jediné to řeky ve světě, jejíž voda dosti mocna jest, aby zatlačila slanou vodu mořskou až na dvacet mil od svého ústí.“ Měl pravdu. Za málo hodin potom byli trpce zkoušení nešťastníci zachráněni — jedenácte to pozůstalých, pět cestujících a šest lodníků, z osmadvaceti osob, jež se na Chancelloru nalezaly. Sto a dvacet dnů byli zmítáni mezi ohněm a vodou.

NÁRODNÍ LISTY 16. dubna 1875

△

Ještě o jednom z mladších básníků třeba se zmínit, o jedné ještě sbírce samostatné. Míjíme *Básně Bohuslava Čermáka*. Vyšly co druhý svazek Urbánkovy Bibliotéky novějších spisův básnických, kteréžto bibliotéky svazek první byl, jak známo, přinesl básně Svatopluka Čecha. Co do zevnější úpravy nerovná se svazek tento splendoru svazku prvního, tisk je příliš drobný, stlačený, při čtení drobné to písmo unavuje.

Bohuslav Čermák, známý již z mnohých almanahů a časopisů, roztřídil nevelkou básnickou knihu svou na dvě části, na lyrickou a výpravnou. Část lyrická je slabá, posud nezjevil se nám Bohuslav Čermák co lyrik šťastný. Nepochybujem, že je citu přístupen jak kdokoli jiný, rovněž čistě lyrické náladě a rovněž i působivé myšlence, ale to vše přece u něho nedozrává v *píseň*. Co mu posud rozhodně vadí, je *forma*. Verš, sloka mají u něho zvláštní tíž, jakousi pádnou slovní obrněnost, která písni bere vzlet. Pádnost a obrněnost ta není onoho druhu, jaký se schválně volívá, aby myšlenka tím rázněji vynikla, jako na příklad myšlenka časová, vlastenecká atp. Čermákova píseň je stejně těžká, nechť se dotýká vlasti či lásky, žertu či pravdy. Mimo to se Čermákovi myšlenka rozbíhá, snadno s jinými se pojí, takže sloky rostou bez umělecké nutnosti. Lyrická myšlenka, uvedená v píseň, má právě tak určité své meze jako každá myšlenka jiná, když má plně působit. Píseň má svou mez jako balada a třeba jako epigram; musí mít zcela určitou svou pointu, přes niž nesmí se pak již zavěšovat ani jedna sloka další, zbytečná. Rovněž musí básník i uprostřed písně umět hospodařit, nerozepisovat se, kde toho není nutnost. Dáme příklad a zvolíme nejzdařilejší Čermákovu píseň lyrickou, vskutku pěkný jeho „*Stesk*“.

1. *Mně je tak bolno u srdce,
že plakal bych jak dítě,
kdy matku zřím, mou matičku
jak osud stíhá litě.*
2. *Mně je tak bolno u srdce,
že div se nerozpukne,
kdy matičky mé vlasti žel
se v chorou duši shlukne.*
3. *Jak rád bych sklonil hlavu svou
jak bílý zvonek v poli,
kdy v tmavý hrob tvých pouta hor
bych vzíti moh tvé boly.*
4. *Jak rád bych slávy záhrobní
se věnce zřekl zlata,
kdy k luhům tvým by zeleným
se volnost snesla svatá.*
5. *Což blažen zhasnout v památce
chtěl mutnou hvězdou v čase,
kdy blankyt tvůj by šumy vod
kdys pozdravil lid v jase.*
6. *Leč hluchý ston můj větrů plen
a těchy nelze zděti,
mně v srdci s zemí nešťastnou
jen trpět — krváceti.*

Zajisté pěkná, velmi pěkná myšlenka. Jakž by ale získala, kdyby druhá polovice třetí sloky byla méně strojena a čtvrtá a pátá sloka kdyby se vynechaly naprosto!

Takto jsou lyrické momenty u Čermáka ovšem tytéž jako jinde. Touha po zpěvu, jaro, jasná noc, láska.

*O té krásné lásce mladé
zpíval jsem jak v světě jiní,
při měsíci, hudbě ptačí,
stříbro vod kde bory stíní.*

Také u něho je ale již „dávno tomu“, kdy zpíval o lásce — jako u všech. — Abychom zde vytknuli ještě vadu jinou, formální, zmiňujem se o četných tiskových chybách. Zvláště interpunkce je namnoze nesprávná, a to může při písni lyrické stát se přímo osudné.

Zcela jinak musíme ale mluvit, když se jedná o Čermáku co o pěvci výpravném. V tom směru má Čermák plné své oprávnění, povolání jeho je zřejmé, talent nepopíratelný. Škoda že neuveřejnil Čermák již více výpravných věcí svých. Co zde vytisknul, je dobré — pomlčíme-li o jeho „Nevěrné“, obyčejné to historii a obyčejně veršované. Jeho „Dumky“ a jeho „Marina Dmitrovna“ vynikají mnohou lepotou. Uchvatná krása maloruských zpěvů národních a mnohých vzorů polské poesie umělé působily na našeho básníka a vzbudily v něm ohlas zvučný. Jako by byl sám v stepi žil a harcování dávného kozáctva sprovázel, tak vypravuje živě. On beře obrazy z poesie nám příbuzné, ale dovede jimi hospodařit, nepřesycuje jimi zpěvy své, v epických zpěvích jeho nevadí nám žádná strojenost. Jeho vypravování je jasné, plynulé a nerozbihá se nikde přes kraj. Čermák je skutečný epik, a co takového třeba ho již vřadit v počet lepších epiků českých. Můžem se těšit, že dle ukázek v Lumíru uveřejněných pokračuje Čermák s nadšením na dráze té. Ale upozorňujem ho, aby vždy co možná přísně dbal krajinářské stafáže. V tom ohledu má také licentia poetica své meze. V básni „O výpravě na Černé moře“ Čermák meze ty překročil. Zde vypravuje některé věci naprosto chybně, o nichž by ho byl jediný pečlivý pohled na mapu již jinak přesvědčil.

Ze skladu Urbánkova vyšel ještě jiný podnik, o němž jsme se již v literárních zprávách svých krátce sice zmínili, k němuž se zde ale ještě jednou vracíme. Je to *Bibliothek*

slavischer Poesien, vydávaná redakcí neunavného Josefa Wenziga. První sešit obsahuje překlady as padesáti českých písní národních, přeložených samým redaktorem Wenzigem, jehož překlady jsou zcela šťastny. Podnik to, jenž zasluhuje všestranné podpory. Je zajisté důležité, aby svět literární vůbec zvěděl o produktivní síle českého ducha. Ti ale, kteří by měli první v tom prostředkovat, němečtí naši sousedé, staví se ve všem nepřátelsky proti nám, ano kdyby mohli, i samu existenci naši by zalhali. Musíme tedy sami mnoho, vlastně prozatím všechno činit, sami překládat, sami překlady ty vydávat. Není lze říci, jak se při německém antagonismu povede právě nyní té Bibliothek *slavischer Poesien*. Dle předmluvy prvního svazku zdá se, že obeznané nakladatelstvo samo sobě nedodává mnoho nadějí. Snad to přece půjde. Jen *dobry* výběr, a nikdy žádné *pouhé curiosity*. Nevíme na příklad, mnoho-li as v moderním nynějším směru německé literatury získati si může půdy slíbený náš Smil Flaška z Pardubic, nebo jak bude německé čtenářstvo nadšeno právě „básněmi“ — Štulcovými.

NÁRODNÍ LISTY 15. května 1875

PÍSNĚ BÉRANGEROVY

Přeložil Miroslav Krajník

△

Objemný *dvanactý* svazek naší *Poesie světové* přináší bohatý překlad Bérangerových slavných šanson. Nesluší mně co spoluredaktoru důležité básnické sbírky té podrobný rozbor díla Krajníkovy, jsemť zajisté spoluodpověden za důkladnost všeho, co se v *Poesii světové* českému čtenářstvu podává. Tolik však lze říci právě redakci samé, která srovnávati musí překlad jakž s originálem, takž s uznanými překlady jinými, že práce Krajníkovy je z nejlepších, ano lepší, než jsou všechny překlady nám známé německé. Snad najdeš tu onu šansonu jinde přeloženu tak, že se ti líbí na ní tu refrén líp, onde jinak podaná pointa; *vcelku*, to pravím s dobrým uvážením, přečteš Krajníkuv překlad přece jen s rozkoší větší. Jestli jistá bezprostřednost v něm, která originelnímu, bezohlednému Bérangerovu způsobu u výrazu slovním vyhovuje s bezohledností rovnou. Jako ale přímé slovo, našel také vroucí cit vždy plně působícího výrazu. Plynlost a zvonivost verše, jakouž Béranger vládnul, má v češtině souladnou ozvěnu. Krajník překládal s plnou láskou a mladistvou chutí.

Béranger je českému čtenářstvu po drobtech již dávno znám. Také charakteristika jeho byla již vícekrát po česku sepsána. Otiskujem zde jen částku úvodu, který sepsal Krajník k dílu svému na označení Bérangerových písní vůbec.

NÁRODNÍ LISTY 3. června 1875

Je slaba naše produkce literární, pravda, ale nesmíme říci, že slaba duchovně. Není velkým počet básnických děl nových, napočítáme jich během jednoho roku jen pět až šest, často méně, avšak právě ty, které jsme zde vypočetli a o nichž jsme promluvili během posledních dvanácti měsíců, nevyměnili bychom věru za všechna četná díla básnická, která se v téže době objevila na široké pláni literatury německé. Pozorujem obé a pozorujem chladně, neklamáni ve věcech přísného umění stanoviskem stranickým; tím musíme být potěšenější, můžem-li co Čechové pak říci, že je v té oné době převaha na naší straně. Necht' se oprávněná ta hrdost nazve pak třeba samolibostí, název ten nemění na věci samé ničeho.

Však máme autokritiky dost, abychom ihned poznali a uznali, že je jindy zas jinak.

Uvádíme nejnovější dílo básnické, Kapperovy černohorské Gusle. Zpěvy to vesměs mužské, *epické*. Milujem lyriku, nemůžem jí nijak upřít oprávnění, a zachvěje-li námi píseň dojemná, dovedem ji ocenit. Avšak každá píseň lyrická zní nám jako ohlas toho života pouze citového, v němž tone celý náš národ, jedním z těch tisícerych povzdechů, jež vynucuje veškerý náš společenský a národní život. A každá báseň epická, ať jedná již o jakémkoli činu, působí zas na nás, jako by nám dodávala vždy jakés síly, jako by pružila sval a jiskřila oko. Kapperovy Gusle vypravují o činech nejhrdinštějšího nyní kmene slovanského, o bojích malého lidu, jenž dovedl odolat návalům největším, — nemůže nám Čechům věru býti zpěvů vítanějších.

* Nakladatel J. Otto.

Siegfried Kapper zaujímá v naší literatuře místo zcela zvláštní. Názor jeho je čistě moderní, cit jeho je jemný, poetický cit pravého umělce. Že poeta moderního směru, právě pro obsáhlý obzor a výši svou rozumí co nejlíp také zas bohaté poesii, jaká vane v písních a pověstech národních, dokazuje Kapper nejlíp. Jako včela snesl se na luh jižní slovanské poesie, a co nám z ní podal umělecky zpracovaného, je skvostný med v nejpravidelnější, nejpříjemnější formě. Vrcholem jeho práce jsou v tom ohledu jeho Přímořské pohádky, malá knížka, drobné pohádky, ale samý démant. Kapper odedávna věnoval se uměleckým výkladům národní poesie slovanské. Hned po svých Českých listech, básních to subjektivně lyrických, hleděl krásám českých písní národních proklestit dráhu do ciziny. Jeho *Böhmische Melodien* jsou posud nejlepším přebásněním písní našich. Hned nato věnoval pozornost písním srbským. Z jich výpravného bohatství vybral a v epický pěkný cyklus sestavil svého Fürst Lazar. Nyní prý báseň tu přebásňuje po česku a vydá česky též co originál. Škoda že ji nenapsal hned prvotně česky! Němci sobě tenkrát z nevědomosti nevšímalí věcí slovanských, nyní sobě jich nevšímají z tendence — však přijde ta doba, kdy sobě budou musit všimnout skvostů nyní již v českou literaturu uložených, a pak také Car Lazar by našel cestu z češtiny do němčiny. Dále jsou známy jeho překlady srbských písní, které vyšly v Poesii světové, a nyní naskytly se tedy *Gusle*, *ohlasy* černoohorské. Ne překlad černoohorských písní národních, ale poetická ozvěna dějinného jich obsahu, nesoucí se rytmem národním.

Malá je Černá Hora, ale rozhled z ní daleký, široký. Z její skal vidíme do nížin Turky zbědovaných a slyšíme až život Stambulu; odtud vylétají sokolové junáci a sledujem jich let až do Karavlaška za Dunajem, i k benátským palácům na Adrii. Dva jsou tu cykly dějinné. Prvý, „Crnojevci“, líčí bývalou sílu černoohorských rodů, jich osudy a boje, pitky a bitky, až do úpadu. Druhý, „Z doby obrany“, líčí nové hrdinné ráno. Vcelku tu devět básní epických. Nejsou vše-

chny stejně cenny. Některé vykazují jen všednější děj, v národních písních jihoslovanských obdobně se často opakující, a vzrůst jejich v báseň není jednolitý; pravou stručnost epické dikce najdeš ale všude. Jiné jsou zas dokonalými epy, jako „Svatba Maxima Crnojevića“, „Trninaňky“, „Harač“ a „Účty černohorské“.

Nejvýš kladem „Svatbu Maxima Crnojevića“. Obsáhlé epos, plné nejrozmanitějších dějů, důkladné a úsečné formou, bohaté štávnatým líčením a junáckými myšlenkami.

*Pozvednul se Crnojević Ivo,
za sinalé odebral se moře,
veza s sebou tři náklady statků;
Maximovi za spanilou děvou
na námluvy synovi jel svému,
za dcerou to dóže benátského.*

Dóže nechce nijak svolit, až když Ivo ze všech již se statků vydal, Latinci mu přece děvu dali. Za rok má být svatba. Ivo slibuje, že přijde s tisícem svatebčanů, a vychloubá se, aby dóže také přivedl tisíc Benátčanů, nad Maxima že nebude sličnějšího. Než dojel Ivo domů na Žabljak, byla na dědinu hrozná nemoc udeřila, černá chrás-ta. Ta pokazila i Maximovy líce. Chlubný otec neví sobě rady. Devět let otálí, konečně přichází od dóžete přípis plný hany. K radě ženichově sbírá sílu svatebčanů, psal pro Miloše Obrenoviće, vyzval Černohorce s Bělopavličany, Bratonožce, Drekalevce, Vasojevce i Podgorčany, všech svatebčanů na dva tisíce. Na cestě sobě vymýšlejí lest. Místo ošklivého Maxima má převzít ženichovy odznaky, perovku i s přaskou, krásný Miloš Obrenović. Miloš svoluje, s výminkou, že nechť obdrží cokoli svatebních darů, všechny podrží.

Na cestě zpáteční, zvěděvši osobu pravého ženicha, vzpouzí se ale nevěsta a chce náležet jen tomu, kdo má všechny ty skvostné svatební dary. Miloš je ústupný a chce podržet z darů jen tři věci, mezi nimi svatební košili. Právě

ale na té, na níž byla pracovala s družkami svými, záleží nevěstě nejvíc, Maxim se s Milošem setkají kopím, po nich srazí se svatebčané všichni —

*Kdo nebyli mečem poraženi,
od krvavé seče neucouvli,
od vražedné, pokud vycezená
nestoupala krev jim po kolena.*

Maxim odesílá dceru dóžeti zpět, sám pak dá se do služeb cara Turka.

Rozkošná je báseň „Účty černohorské“. Hrdinná báseň humoristického druhu. Paša si pošle pro vévodu Radu, aby mu radil, jak má ztrestat přítele téhož, Petra Boškoviće, kteréhož zároveň před svůj soud obesílá. Přátelé se dostaví pospolu a soud počne. Žalobník vystupuje po žalobníkovi proti Petrovi. Pokaždé se táže paša vévody Rady, co by takovému zločinci učinil. „Oběsit bych ho dal na strom a pak ještě stít a na kůl vrazit,“ radí vévoda s komickou opravdivostí. Rovněž komicky se brání Petr. Ať učinil cokoli, vždycky vlastně Turci ublížili jemu, ale nechť, on je velkomyslný, on jim odpouští. Také chrta mu zastřelili, a on? Maličkost!

*Chrta toho, ctěný pane pašo,
chrta toho Mahmud-Lisič-beg mně
zastřelil! Šel tedy já, vzal pušku,
zastřelil mu oba jeho syny,
odhnal z pastvy pět set jemu ovcí.
Uznáš, pašo, bežaty že dvěma
vyrovnán chrt takovýto není!
Avšak nechť! Já odpustil mu přece.
Jsme si právi — není mi nic dlužen!*

Litujem, že nemůžem zde na ukázkou podat některou báseň celou.

△

„Jak lev láme smrt všechny kosti mé!“ — Dojemně tesklivá slova, pronešená prorockými ústy již před tisíciletími! Ale dnes by rovněž mohla splynout ze rtů českého národa.

Co jen kde se vidí býti pevnou kostí v těle našeho národa, náhle se láme, zdrobí, vypadá. Kdo jen na muže celého, nám platného vyrostl, náhle tu leží zdrcen jak travička slabá. Na nás snad zvláště má se osvědčit slovo Jobovo, my snad jsme předně „ti, kteří bydlí v domích hlíněných“, a kdo je náš, tak z plného srdce náš, tomu snad již v kolébce pronesl osud, že „od jitra do večera poražen bude a že žádný ani nezví a on navěky zahyne“. Z jitra do večera, přes den, za hodinu mrou mužové naši. S čím máme život těch sotva vykvětlých, již zas povadlých duchů srovnat? S letícím oblakem? S prchavým na poli stínem? S krátkostí dechu? Se vznikem a zánikem myšlenky? Ještě není jeden hrob zasypán a již se odvírá druhý, sluch náš slyší stále jen dunění vlhkých hrud a věčný skřípot vrat hřbitovních! Bez války a bez moru klesá muž vedle muže; pokojným a zdravým nám je smrt stále pravou „královnou hrůzy“, za níž letí krákorající sup a havran; je loupežníkem, před jehož úkladem není dům náš jist ani na okamžik!

Naši básníci, sotvaže dožili se toho věku, kdy vlastní náruživost zamlkává a pero v ruce nabývá na líčení velkých náruživostí lidských pravého poklidu a výdatné síly, hynou nám před očima. Také tedy Pflagra není již více. Také klidně poetická duše ta již si zašeptla: „Dnové moji rychlejší byli nežli posel; utekli a neviděli dobrého.“ Také o něm platí již: „Vyšel jako květ a setřín a byl utekl jako stín.“ U Pflagra překvapuje a zdrcuje rychlost netušené

smrti jako u Hálka, třebaže Pflugrova životní síla nebyla síla kamenů, třebaže vždy byl churav, vždy sláb; neboť Pflieger vzornou péčí svou vítězil po dvacet let nad slabostí svou a doufalo se, že zvítězil již nadobro.

Není účelem těchto řádků, aby určitě vytkly, jak as velkým básníkem, jak as dobrým spisovatelem byl Pflieger a co že vše jsme jím tedy ztratili. „Byl on dobrým zahradníkem, cokoliv zasadil perem svým, ihned to kvetlo.“ Každý cítí, jak důležitá je nám původní produkce dramatická, a v té má Pflieger jedno z předních míst. Každý též ví, jak důležitá pro národní vychování je nám původní beletrie, a v té má Pflieger zas jedno z nejpřednějších míst. Pflieger byl z těch solidních spisovatelských povah, jimž není na tom dosti, co příroda jim talentu ušetřila. Také jemu by byl nevystačoval život sebedelší na studia, jimž všem mínil, že se podrobiti musí. „Básník má mnoho vědět a nesmírně mnohému se učit“, to pravidlo Geiblovo bylo také pravidlem Pflugrovým. On nedbal nikdy býti „učencem“, ale „vzdělancem“ byl v nejskvělejší smyslu slova. Ale především hleděl porozuměti lidskému srdci a věčným proměnám jeho blaha i bolu, a porozuměl mu tak plně, tak krásně, jak porozuměti může jen zas srdce tak krásné a velké, tak soucitné a jemné, jaké bylo vlastní srdce jeho. Čtěte jeho romány, vážené ze života a útrap pracovního lidu — ucítíte lidu toho tklivý dech, zachvěje vámi živý tlukot jeho k šílenému spěchu hnaných tepen.

„Utekli a neviděli dobrého“, musím to opakovat o uplynulých dnech Pflugrova života. Věru že zažil velmi málo štěstí. Jako Camoëns mohl by také on si povzdechnout: „Daleko od stezky básnickovy kvete štěstí!“ Skoro po celý svůj život byl churav a duch jeho musil překonávat tedy i tíhu choroby. Co spisovatel do veřejnosti přišlý setkal se pak s těmiže těžkými závadami, s jakými bohužel naši spisovatelé všichni. Národ náš nepřichází radostně vstříc svým básníkům. Každý začínající talent má s divnou jakous nenávistí co bojovat. U nás, kde přec celá národní budoucnost visí jedině na tom, dovedem-li vyniknout duševně,

vzdor tomu je pramálo radosti z talentů opravdových a vždy je větší a jasnější škodolibost, když se někomu „něco nepovede“. U nás platí nejhoupější boháč pořád a tisíckrát víc než každý sebevětší básník, třeba by tisíce těch boháčů nedovedlo duševně nahradit národu ani jediného, třeba dosti mizerného básníka. Maličké a zčásti i malicherné ty poměry musily mít vliv také na Pflegra. Je pravda, „kritikou“ trpěl Pflieger poměrně u nás nejmíň, Pflieger hned od počátku náležel jaksi k aristokracii literatury naší. Také polemikami u nás tak úmornými neutrpěl, jen málo sám se do nich vpouštěl, a také pak se mu odpovídalo jen věcnou satirou, bez ublížení spisovatelské jeho hodnotě. Přec ale musily přirozeně veškeré malicherné poměry ty, u spojení se stálou chorobou jeho, mít vždy jistý vliv na jemný Pfliegerův cit. Od počátku až po konec má skoro veškerá produkce Pfliegrova zádumčivý, teskný ráz. Nemohl z mraků ven, až tak vysoko na Parnas, kde slunce ozařuje básníka jen zlatým úsměvem a odkud básník zase jas a ples ssílá lidu svému. Dal lidu přec, co měl nejlepšího, to bohaté, třeba i tesknou bohaté srdce své.

Již se té spokojené jasné výše nedočká! Dnes Pflegra pochováme. Jen hlína oddělí ho od nás, od života, ale líp ho oddělí než železné dvěře a než kovové prahy. Přec nám zůstane, ač oderván. Život národa je jako život pralesu, drobné kmínky v něm hynou a rychle zpráchniví, padne-li ale mohutný kmen, žijí celá století z něho, generace za generací z něho vyrůstá a on ztlívaje přechází v květ nový.

Divně nám bude nad tím hrobem. Rychle, příliš rychle českému národu hynou duchové nadaní. Až zoufale rychle umlkají pěvci, jichž má národ ku své útěše přec tak zapotřebí. Mně připadá někdy český národ v tom moři světovém jako urvaný keř. Několik hravých ptáčků zpěváčků sprovází a těší jej na pouti jeho, ale každý skoro okamžik stříkne vlna a srazí jednoho z těch pestrých těšitelů. Kladem ruku k čelu a hledíme zpytavě do dálky, kdy asi již přirazíme zas k nějakému břehu.

Rychle nám to umírá — velmi, velmi pomalu nám to dorůstá! Smrt přerývá jednomu po druhém řeč, aniž by o slovo se hlásil jiný.

NÁRODNÍ LISTY 22. září 1875

△

Již jsem jednou zavadil o dílo to. V Holandsku je kvůli němu celá literární bouře, v Německu rozepisují se o něm brošury a časopisy, v Anglii připravují úplný překlad. Bude se o něm co o zajímavém zjevu literárním mluvit ještě mnohem více, mám za svou povinnost zmínit se obšírněji tedy také zde. Třeba jen proto, aby obecnost alespoň zvědělo, že Thet Oera Linda Bok na světě je. Starofríský rukopis, sahající na dva tisíce let před Krista, historická kronika, vypravující naurčito o dávných věcech, jež nám posud byly pouhým mythem, často ještě mnohem míň! „Obrovský literární podvod,“ volají mnozí a smějí se — nám zde není nic do toho, je-li Linda Bok podvodem nebo neocenitelným pokladem, zajímavou knihou je, bavme se s ní! Je-li spravedlivá, osvětluje šedé dějiny lidstva způsobem neočekávaným; je-li pouhou poesií, má velmi závažný mravní obsah a formu naprosto původní.

Roku 1867 nalezen Janssenem v Harlingách a dr. E. Verwijsem prastarý rukopis, jež v tajuplném dědictví chovala rodina „over de Linden“. Psán je prý r. 1256 po Kr., je to však pouhý opis, originál začat již r. 558 před Kristem. Thet Oera Linda Bok znamená tolik co knihu „o těch z rodu Linda“, kteří podnes jsou živi a pracují v Enkhuizenu co nádeníci; přechovávali drahocenný rukopis, začatý r. 558 př. Kr. pramatkou Adelou, dále vedený potomky jejími, kteří sepisovali nejen děje současné, nýbrž i opisovali zprávy o událostech prastarých, napsané na zdech hradů. Adela byla věhlasná žena. Po tři leta byla „děvou súdnou“ (burg-

* Dle Historische Skizzen auf Grundlage von „Thet Oera Linda Bok“. Aus dem Holländischen von Herrmann Otto.

magd), mohla dosáhnout nejvyšší hodnosti v národě svém, státi se jeho „čestnou matkou“, ale raději se vdala za Apola, jenž byl „grevetmannem“ v Ostflylandu. Adela nám vyprávuje o původu světa a člověka, sděluje nejstarší zákony pravých Frísů, dětí velké Frye, a sepisuje nejstarší dějiny národa svého až do roku 1000 př. Kr. Její následovníci psali o dalších osudech a útrapách Frísů, o nové zas jich slávě, která ale vydobyta pak na útraty osobní jich svobody. Poslední pokračovatel byl Hiddo, opisující roku 1256 vše „na papír z ciziny přivezený“.

Učenci hádají, že vše to je falsifikát, sepsaný někdy po roku 1853. Avšak falsifikát muže znalého jak nikdo jiný jazyka starofríského, muže v dějinách, zeměpisu atp. vědách nesmírně zběhlého. Muže, který „za zisk a slávu“ klamati nemohl a *nechtěl*. Muže konečně tak svobodomyšlného a čistého, že jedině v krásném smýšlení jeho našli bychom klíč k té „básni“ — nesměli bychom pak již říci „falsifikátu“.

Wr-Alda (Ur-alt = prastarý) nazývá se zde nejvyšší bytost, jediný bůh dávných Frísů. Jemu nepřipisují se nijaké lidské vlastnosti a také ne lidská podoba. Nemusí se konejšiti obětmi a nikde není řeči o bohoslužebných formách. Tyto jsou dle Oera Linda Boku jen vynálezem úskočných kněží. Vedeni prospěchářstvím hledí kněží svobodu lidí upoutat okovy, namlouvajíce jim, že člověk je míčem v rukou zlých i dobrých mocností, prostředníkem že tu může býti jedině kněz, toho že člověk tedy musí ctít a podplácet. Člověk se ale nemá v ničem spolehat na prozřetelnost. Má pomáhat každý sobě sám a každý všem bližním svým.

Wr-Alda je sice prapůvodem všeho, přec ale není vlastně tvůrcem světa, nemůžeť se dílo tak pomíjející a nedostačné naznačit co dílo tvora dokonalého. Po Wr-Aldovi narodil se čas, a čas stvořil zemi, a země stvořila vše, což na ní jest, dobré i zlé. Také člověka. Porodila tři ženy, jichž jména jsou: Lyda, Finda, Frya. Z Lydy pocházejí lidé černí, skoro zvířata. Z Findy lidé žlutí, mající mnoho vlastností

zlých.* Z Fryy lidé dobří, dokonalí, svobodmilovní. Frya jim zůstavila dědictvím i opanování sebe sama, lásku k ctnosti, nadšení pro svobodu. Dala jim zákony, jichž základem je i rovnoprávnost všech lidí, čistý komunismus, pořádek a čistý mrav, náboženství znající jen jediný způsob, jak sloužit bohu, totiž láskou k bližnímu, láskou k svobodě.

Nemůžem zde sledovat celou kroniku Lindův, která čítá co rok první týž rok, kdy se propadl šestý díl světa, Atlantis, což se prý stalo zrovna roku 2193 př. Kr. Ale ze základu právě naznačeného vypěstovali Frísové, synové Fryy, vše, co bylo vznešeného a krásného ve světě; co v něm vzrostlo zlého, pochází z ostatního lidstva. Politické jich zřízení bylo co nejjednodušší a nejpraktičtější, spravedlnost stavěna nade vše. Železné nářadí znali již před čtyřmi tisíciletími. Písmo pochází od nich, neboť Kadhemové na Středozezemním moři byli Frísové, čímž se vysvětluje omyl Řekův starých, připisujících vynález písma „jakémus Kadmovi“. Rovněž vynášeli Frísové číslice a mnohé ještě jiné. Athény byly kolonie fríská a zachránily statečností svou Evropu před voji, které byly z Atlantis sem přešly. Tyrus byl rovněž kolonií frískou, item Amerika, kterou zalidnil Frís Inka, item Východní Indie, kde Frísové na Gangesu sídleli po dvanáct století. Buddha se naučil od Frísa, jenž se byl stal otrokem a jehož vykoupil, mravouce fríské a šířil ji pak — mezi Slovany; my měli za dávných dob tedy také mrav co nejčistší a lásku k svobodě, až nás cizí porušili. Řečtí bohové jsou bývalí Frísové, Minerva byla súdnou děvou právě tak jako Adela, Neptun byl fríský lodník Neef Tunis, Apol chotěm Adeliným atd. Ale znenáhla klesali Frísové. Smísili se s ostatními kmeny. Kněží se k nim dostali. Konečně se navrátil k nim Frieso z Indie se všemi svými. Za něho a některých nástupců jeho vrátila se zase dávná moc a sláva fríská, ale na útraty jich svobody. Dostali kněze a šlechtu, seznali poddanství i pouta duševní — kde není svobody, je zánik národa.

* K synům Findiným náležíme prý také my Slované. Nejhorší ze všech ale jsou Maďari — Pester Lloyd proto zuří na Linda Bok.

Myslím, že podaná fakta historická stačí, aby ustrnul nad kronikou Lindův každý, kdo měl kdy některý z posavadních dějepisů v rukou. „Strašný falsifikát!“ volá jedna strana. Ale druhá praví: „Snad, dokazujte. Zničte věrohodnost kroniky, ale zůstane velmi rozumný historický román. Pak stojí před námi muž geniální, velice učený. Klame nás v úmyslu nejlepším. Jeho srdce bije pro vše šlechetné, on je nepřítelem každého pokrytectví, protivníkem všech podloudných, muž mravný, jemuž je volnost, právo, láska k lidstvu svatě nade vše. Je-li to falsifikát, je učiněn jen v úmyslu vlasteneckém. Jeho původce je nepřítel římského kněžstva, nepřítel těch knížat, která trůn svůj opevňují kněžstvem a šlechtou, ohnivý bojovník za autonomii. Reakcionář to nejušlechtilejší sorty, poctivý, dobromyslný chvalořečník minulosti. On chce, aby národ vrátil se zas zcela k samu sobě. Aby nespoléhal na jiné, jen na vlastní práci svou. Chce, abychom se vystříhali všemu sobectví, vší nemravnosti; chce, abychom vrátili se k dávné poctivosti, k pilné práci, k ryzé svobodomyšlnosti; chce také, abychom mateřský jazyk svůj měli ve cti a stali se národem zas silným. Těžce jsme se provinili proti zákonům, jež nám dala vznešená Frya, polepšme se!“ —

Je vidět, že kniha ta je pro nás Čechy i v politickém a národním vzhledu zajímavá!

NÁRODNÍ LISTY 21. října 1875

JULES VERNE A JEHO ROMÁN
TAJUPLNÝ OSTROV

△ *V Praze dne 23. listopadu*

Dnešní číslo našeho časopisu přináší literární zprávu, že Jules Verne je původem Polák, že se jmenuje vlastně Olszewicz (olše = franc. la verne), bratr jeho že žije posud ve svém rodišti v Plocku, jehož nikdy neopustil, atd. Loňského roku, a to během měsíce října, psal jsem, taktéž v časopise našem, celou řadu článků o Jules Vernovi, o obsahu a ceně jeho děl, také krátce o jeho životě. Dle tenkrát mně známých dat narodil se oblíbený romanopisec ten v Nantes (Bretoňsko) dne 8. února roku 1828. Také je vskutku znám jeden bratr jeho, Paul, ale ten ovšem, byl-li vůbec v Plocku narozen, „opustil kdys rodiště své“, neboť byl svého času za zcela zvláštních a nebezpečných okolností vystoupil na Mont Blanc, podal o tom tiskem zprávu a opravdový ten cestopis Pavlův bývá nyní vydáván s vymyšlenými drobnými spisy Juliovými. To arci nevylučuje, že může být ještě třetí žijící bratr v Plocku, že Julius mohl být v Nantes narozen z polské rodiny emigrantské, která předtím z Polsky se byla vystěhovala nebo později sem se zase vrátila, atd. Není materiálu po ruce, který by rozhodnul, mají-li polské listy pravdu. Nesmíme předpokládat klam úmyslný, jakým se Němci stali až pověstnými, neboť kdekoli někdo vyniknul, již jsou Němci zde a dokazují, že muž ten je jejich. Ale mohl se přihodit nějaký klam nahodilý, jaký na příklad u nás také z francouzského maršálka Pélissiera učinil Čecha Pelíška. Příležitosti té, že o Jules Vernovi zase promluveno, chápu se zde ostatně proto, abych k loňským článkům připojil nyní jeden další o Vernově románu *l'Ile mystérieuse* čili Tajuplný ostrov.

Román začíná zrovna dne 23. března 1865 o čtvrté hodině odpolední, a sice — ve vzduchu nad širým Pacifickým okeánem. Právě tenkrát zuřil jeden z nejstrašnějších orkánů.

„Vystupujem zas do výše?“
„Ne. Naopak, klesáme!“
„Ještě hůř, pane Cyre! Padáme!“
„Pane bože! Tedy vyhodte přítěž!“
„Zde je poslední pytel!“
„A zdvihá se balón tedy?“
„Nezdvihá!“
„Slyším jakoby šplounání vln.“
„Pod košíkem je moře.“
„A sotva pět set stop pod námi!“

Tu zazněl vzduchem mohutný hlas a slova: „Vše, co nějakou tíhu má, ven s tím!... Všechno! A pak nám buď bůh milostiv!“

Vyházeli všechno, uřízli i košík a vlezli si do lanoví — teď najednou začal se balón zplošťovat. Klesali. Již byl podvečer. Zuřící bouř ještě více ztemňovala vzduch. Vtom zazněl štěkot psa, jehož byli mužští vzali s sebou do lanoví. „Top musil něco zvěřit!“ zvolal jeden z cestujících. „Země! Země!“ zahučel nato hlas zvučný. Viděli před sebou příkře vystupující zemi. Vtom snížil se balón až k vodě, vlna vyrvala jednoho z cestujících, za ním skočil pes jeho; opět lehčí balón se povznesl ještě jednou a pak sklesl na skalnatou zemi. Zbylí cestující rychle vylezli z provazů, balón se nadsdvihl a bouř jej odmetla. Rádi by byli přispěli tonoucímu druhu nebo vylovili alespoň jeho mrtvolu. Ale již byla noc. Pobíhali sem tam, brzy se přesvědčili, že jsou na ostrůvku zcela malém, temnem však viděti přec za vodou strmý předmět ještě temnější, nejspíš vysoké skály, snad velká země.

Nebyli to aeronauti, kteří se tu tak náhle objevili. Vojenští zajatci to, uprchlí z Richmondu pomocí balónu za oné historické bouře. Cyrus Smith, inženýr ve vojště Severní Ameriky proti jižním odštěpencům, Gedeon Spilet, reportér časopisu New-York Herald, námořník Pencroff, mladý učenec Harbert Brown a mouřenín Nab, sluha Smithův. Do vody stržen byl Cyrus Smith.

Následujícího rána přešli za odboje na břeh protější.

Nejprve ovšem i tu hledali mrtvolu Smithovu nebo jeho samého. Nenalezli ničeho a konečně hledal již jen Nab, ostatní musili, mučeni hladem, ohlídnout se po nějaké posile. Nalezli něco jedlých lastur, holubích vajec, sladkou vodu, totiž celou zde ústící se řeku, také několik jeskyň, v nichž by přenocovati mohli. Následujícího dne hledali Cyra Smitha zas, a zase marně. Také Nab jim naprosto zmizel. Teprv v noci nato přiběhl k nim pes Top — zcela suchý, ač venku byl pravý liják. Šli za ním ven, až do rána podél břehu a tu teprv našli v pískové jeskyňce, od břehu daleko, Smitha na pohled mrtvého, vedle něho Naba smutkem oněmělého. Po delším namáhání přivedli Smitha zase k životu. — „Ostrov či pevnina?“ byla jeho první slova. Ale nyní stáli před záhadou. Smith, stržen do vod, byl pozbyl smyslů — jak se dostal sem do té od moře vzdálené jeskyně? Nab ho sem nezanesl — kdo ale?

Cyrus Smith šel se soudruhy do jich jeskyň či „komínů“, jak je byli nazvali. On byl inteligencí svou velitelem jejich, jemu se ve všem podrobovali. Nejprv se rozhodl Smith, že musí se nabýt jistota, jsou-li na pevnině nebo na ostrově, v případě tomto pak, je-li ostrov obydlen. Skály a vše kolem nich bylo patrně původu vulkanického. V dálce strměl vrch, taktéž kuželovitý, z jeho temene musila se rozhodnout otázka hlavní. Tam se odebrali. Rozhled byl volný. Nalezali se na ostrově s velikostí ostrova Malty. Ostrov měl prarůzné útvary, krajiny zelené, kypící, zas krajiny pusté, řeky i jezera. O obyvatelích ani stopy.

Nyní nastala robinsonáda. Ve třech svazcích vyličuje Verne, co vše těch pět lidí podniklo. Fantasie Vernova měla zde co nejvolnější rej, nepředváděť nevzdělaného Crusoe, nýbrž lidi, jimž moderní věda ve všem byla k ruce. První jich pomůcky byly prostá dvě želízka, řekněm nože, zhotovené z rozlomeného ocelového obojku psa Topa. Znenáhla ale dovedli všeho. Země měla bohatost všech skoro užitečných nerostů, nesmírně bohatou flóru a rovněž zvířenu, takže z bohatosti té bylo možno soudit, že ostrov je jen částčkou bývalého kontinentu, nyní zapadlého. Posta-

vili si pec na pálení hlíněných nádob a cihel, huť na vyrábění železa, pak mohli sobě učinit nářadí již jakékoli, ano Pencroff zbudoval i dosti velkou lodici pro objížďky. K pevnému a bezpečnému obydlí pomohli sobě způsobem zvláštním. Jezero poblíž jich „komínů“ ležící mělo spousty vod za přítok, odtoku viditelného ale žádného. Konečně přišli na to, že jezero odtéká do moře podzemně, otvory žulou prolomenými, a otvor že je jen několik málo stop pod hladinou. Glycerinem z tuku tuleního upraveným prorazil Cyrus Smith břeh nejbližší moře, jezero nyní odtékalo mocným vodopádem, povrch jeho se tím snížil a otvor dřívějšího odtoku byl náhle nad povrchem. Vnikli dovnitř, našli velké prostranné jeskyně a ihned se usnesli, zde že sobě zřídí obydlí. Žulová stěna nebyla k moři příliš silná, prorazili zde okna a dveře, hořejší otvor ucpali a ukryli a z „žulového svého paláce“ sestupovali pak po žebříku provázovém.

Na konci jeskyně nové byla hluboká šachta. K té se byl Top hned při prvním vstupu vrhl zuřivě, jako by někoho pronásledoval. Také později často tam dorážel, v šachtě musilo alespoň občas být něco cizího. Smith ji bedlivě prohlížel, ničeho však nenalezli; dnem jejím bylo moře. Stále cítili, že jsou pod vlivem jakési tajuplné bytosti, ale patrně jim bytost ta přála. O existenci bytosti té nemohli být v pochybnosti. Někdo tonoucího Cyra Smitha vysvobodil z vody a donesl do jeskyně. Někdo donesl Topa až do „komínů“ Smithových soudruhů, aby je Top uvedl k omdlelému svému pánu. Jednou se dostal Top v jezeře do boje s obrovitým dugongem, dugong jej stáhl pod vodu, ale náhle vylítl Top zas vzhůru zdráv, voda se zbarvila krví, dugong vyplul mrtev, s bodnou ranou v těle. Jindy pojídali mladé podsvinče, Pencroff sobě přitom vylomil zub na něčem tvrdém — malý předmět: brok, důkaz, že někdo zde musil po zvířeti střelit. K ostrovu přibyla také loď mořských loupežníků. Osadníci bránili se proti přistání lupičů, loď střílela výbornými děly do žulového domu, tu, když bylo nejhůř, vyhozena loď torpédem do povětří.

Několik těch lupičů bylo vniklo na ostrov. Byli největším nebezpečím pro osadníky, mladého Harberta postřelili. Osadníci neměli léků, pojednou nalezen lék na stolku vedle Harbertova lože. Pak nalezeni všichni lupiči, pobiti, a Ayrton, nový, zde teprv získaný soudruh osadníkův, jehož lupiči byli odvedli a spoutaného drželi, nalezen vyproštěn.

Ano, zde Smithovi přibyl i soudruh. Najednou našli plovoucí lahev, v níž čerstvým písmem psaná cedulka, že nedaleko odtud je jiný ostrov, Tabor, a na tom že se nachází člověk opuštěný. Jeli tam a přivezli jej. Jmeno Ayrton a Tabor přivádí pilného čtenáře Vernových spisů zajisté k tomu, že Ayrton je týž lupič, o kterém vypravováno v románu Děti kapitána Granta, že lord Glenarvan zavezl ho na neobydlený ostrůvek Tabor za trest za spáchané těžké zločiny. Ayrton zde o dlouhé samotě mravně se vzpamatoval, svědomí ho vedlo až do šílenosti. Nalezli ho, odvezli ho a vrátili polepšeného jaksi zas jemu samému. Román Tajuplný ostrov je jen pokračování románu Děti kapitána Granta — a ještě jednoho jiného Vernova románu, totiž Dvacet tisíc mil pod mořem.

Čtenáři je známo, že v románu tomto hlavní úlohu hraje podmořský koráb Nautilus a majitel jeho Nemo. Všichni soudruhové byli mu nyní již pohynuli, pochoval je na jich podmořském hřbitově koralovém a nyní byl Nemo na svém Nautilu sám a sám. Zajel s ním kdysi do jeskyně tohoto ostrova, vulkanickou silou zdvihl se odvor jeskyně náhle nad vodu a Nautilus byl zajat. Nemo mohl z něho na ostrov a zpět jen pomocí malé kocábky. On, jenž pomocí rozličných svých aparátů pod vodou se procházel jako po zemi, stal se strážným duchem osadníků.

Hledali svého dobrodince po celém ostrově a nenašli ho po tři leta. Našli ho teprv, když on sám tomu chtěl. Byl ve svém Nautilu, ležel na otomaně vysílen — „zítra umru!“ Nyní se dověděli, že Nemo byl vlastně hindostanský princ Dakkar. Byl naplněn záští k Angličanům, vedl velké vzbouření proti těmto, podlehl. Pak se utekl na podmořský koráb, aby provždy žil vzdálen lidí.

Zemřel. Smithovi ještě udělil radu, aby stavěli si co možná rychle lodici novou a větší. Vulkanické síly ostrova že pracují nanovo a velké že jim z toho může pojití nebezpečí.

Nebezpečí přišlo dřív, než byla lodice hotova. Vulkán chrlil lávu, zemětřesení zničilo ostrov, sotvaže se mohli utéci na nějaké úskalí. Zde, v největší zoufalosti, náhle vidí přicházeti parník. „Duncan!“ zvolá Ayrton. Poznal loď, viděl, že lord Glenarvan mu již odpustil.

„A jak přicházíte místo k ostrovu Taboru k ostrovu tomuto, naprosto neznámému?“ ptají se svých osvoboditelů.

„Byli jsme na Taboře a našli v chatě Ayrtonově písemnou zprávu, že se nalezá Ayrton zde a s ním ještě jiní nešťastní.“

Také to byl pro ně učinil Nemo sám.

NÁRODNÍ LISTY 24. listopadu 1875

△

Snad žádná opera nedošla po světě takového rozšíření jako Webrův Freischütz. Ani přibližně není lze udati, kolikrát byla již dávána jen v Německu (sám Berlín viděl ji posud as 400krát), nadto ji provádějí všude také jinde, s textem českým, polským, ruským, francouzským, anglickým, italským, holandským, švédským a dánským. Také u nás, přes nedlouhé trvání samostatné opery české, proveden zajisté již alespoň třicetkrát, myslím, že číslo jeho je po Prodané nevěstě, Faustu a Trovatore asi nejvyšší. Před samostatností českého divadla byla tato Webrova opera také skoro jedinou, která občas mohla být předváděna, a k řídkým, chudým odpůldnům těm pnou se nejideálnější, pro prvotnost svou nejdojemnější vzpomínky naše. Nebude tedy čtenářstvu as nezajímavě zvědět, že romantická pověst, sloužící za základ libreta, vyšla velmi zblízka — z Čech.

Tyto dny vyšel v Drážďanech spisek Die Quelle des Freischützes od Gräbe. Jak známo, napsal pro Webrovu operu libreto Friedrich Kind, pilný spisovatel německý, zvláště výborný baladista. Libreto bylo při velkém úspěchu opery častěji tištěno, k jistému vydání připojil Kind zvláštní Schöpfungsgeschichte des Freischützen, kde vypravuje, že látku vážil ze strašidelné povídky Augusta Apela, obsažené v téhož Gespensterbuchu, že ale o ní spolu s Apelem věděl již dříve, oba že ji co děti našli v jakéms starobylém kvartantu na lipské radnici. Zmíněný Apel vydával Gespensterbuch ale s jistým Fr. Launem, a Gräbe tvrdí, že Kind sobě historku o kvartantu jen vymyslíl, Apelovi že látku dodal Laun, čemuž nasvědčuje starý spis Monatliche Unterredungen aus dem Reiche der Geister, jenž přešel do Grä-

Bova majetku z Launovy pozůstalosti a je naplněn rukopisnými téhož poznámkami. Velice se proto na Kinda horší — myslím, že přehnaně velice. Pro nás je ale zajímavé, že spisovatel starého toho spisu tvrdí, že svou „pravdivou historii čerpal sám ze soudních akt“ a že pochází celá historie z Čech. Vypravuje ji krátce následovně:

„Roku 1710 byl v jistém městě Českého království muž mladý, jmenem Jiří Schmid, písař a tak asi 18 let stár. Byl dobře znám s jakýms „myslivcem horským“ (Bergjäger), který uměl čarovat. Písař byl velkým milovníkem střelby do terče, ale jen kvůli zisku. Radíval se s myslivcem a ten mu slíbil pomoci. Jenom žádal, aby dne 30. července — v čarovný den Abdonův* — za noci se dostavil na křižovatka, kdež spolu ulijí 63 kule, z nichž 60 trefných, 3 ale klamné („treffend“ a „äffend“). Nabrali kovářského uhlí a všelikého náčiní a šli na křižovatka. Myslivec učinil kruh loveckým nožem svým, poznamenal jej rozličnými kouzelnými charaktéry, a písař se musil svléci do naha a zalhávat sv. Trojici. Prikázal mu, aby byl s litím od 11 do 12 hodin hotov, ničím aby se v práci nedal odstrašit, nechť se děje vůkol cokoli. Sotva odbila jedenáctá, rozžhavilo se uhlí samo od sebe a začali. Nejprv přišla baba, ověšená dřevěnými kuchyňskými lžicemi, a ptala se, nepotřebují-li ničeho z jejího zboží. Pokračovali mlčky v práci své a baba zmizela. Hned nato slyšeli, jak zdálky přijíždí několik kočárů vždy blíž a blíže. Písař se chvěl, když kočáry přijely ale až ke kruhu, přelítly vrchem jakoby vichřice. Nato přijížděla celá tlupa jezdců, kteří ale také přenesli se povětrím. Konečně slyšeli loveckou trubku, viděli pronásledovanou zvěř, jak ubíhala přímo k nim, přeskočila je však rovněž se všemi psy a pronásledujícími jezdci. Posléz přijížděl jezdec zcela pomalu na černém koni a zůstal u kruhu stát. Hodil něco na ulité kule, z čehož povstal tak strašný smrad, že oba polo-mrtvi na zemi sklesli. Zůstali tak až do rána, tu se pak myslivec vzpamatoval, sebral všechny ulité kule a běžel k nej-

* Abdon je katolický svatý, umučení v Římě za Decia. Ještě jiného Abdona známe co syna hebrejského soudce Helliela.

bližší vesnici, aby lidem tam oznámil, že na cestě leží nebohý chorý člověk. Písař k učiněným dotazům se přiznal, a vzali ho do žaláře vzdor nemoci jeho. Sotva se pozdravil, předsevzata správná inkvisice a písař jest odsouzen, že má býti stát a poté upálen. Ale na prosby přátel a kvůli mladému jeho věku změněn ortel a písař byl odsouzen k šesti-letému vězení a do těžké práce. Myslivec ale byl s lupem svým uniknul do solnohradských hor.“

Čtenář sám je s to, aby určil rozdíl mezi původní pověstí a dějem v Čarostřelci. Hlavní změny učinil sám Apel pro svou novelu Freischütz, z kteréž Kind pak vážil libreto, ať už pověst původně tedy čerpána odkudkoli. Apel podržel obě figury svůdce i svedeného, tento se jmenuje u něho také Jiří Schmid a pochází z Prahy. K tomu přibásnil osobu nadlesního, jeho choti (nazývá se Anne) a jeho dcery (Katynka) a přibásnil také historku o zkušebním výstřelu, jenž končí u něho *tragicky*. Kind pokročil ve změnách ještě dál, „šťastným“ zakončením zkazil sice hluboký smysl národní pověsti,* ale Gräbe nečiní dobře, že také všechny ostatní Kindem učiněné změny zavrhuje. Místo 63 kulí lije se u Kinda jen 7, z nichž jedna klamná. Samiela přibásnil Kind — Gräbe se mylí, že zbytečně, třeba by tedy v svůdci Kašparu byl znázorněn princip zlý. Katynku, dcerku nadlesního, přeměnil Kind na opravdovou Agatu, aby však měl veselou protivu k ní, připsal svižnou figurku jinou a té přiložil jméno Kätchen. Rok 1710 přeměnil na „druhou polovici 17. věku“, to ovšem bez zvláštního účele. Z křižovatek učinil zcela dobře „vlčí sluj“ (jméno vzato z divoké krajiny saského Švýcarska), a umožnil tím větší efekt dekorativní — také to mu ale Gräbe vytýká. Babu s lžicemi vynechal, ale Gräbe mu má za zlé, že také vynechal čarovný rej zakončujícího příšerného jezdce — což není náhrada právě v Samieli?

Od té doby se staly změny ještě další, ač nepatrné, jen

* Podobně také zkazil Wagner — poukazuje k tomu též Gräbe — pověst o Tannhäuseru. Dle národní písně německé vrací se Tannhäuser zas „k paní Venuši“, u Wagnera „se polepší“.

ve jmenech. U Němců se jmenuje Kätchen obyčejně Ännchen — také do frančtiny přešla co Annette, jeune parente (mladá příbuzná). Z Jiřího Schmieda stal se Němcům Max a zůstal Maxem. U nás se jmenuje týž Max Liborinem a Agata Lidunkou. — Co jsme viděli různých již zpěvaček českých a co zpěváků v opeře té! Kolik jich již zemřelo — jako Blažková, Vecko, Strakatý —, kolik se odmlčelo, kolik odešlo do ciziny — jako Barcal, Polák, Paleček, Hynek aj.! Sestavit jen kratinkými, význačnými životopisy řadu jejich, jaké by to bylo zajímavé skupení! Ale jsou všichni i s osudy svými dnes ještě v živé paměti, snad to skupení nakreslí nějaký fejetonista ke dni 18. prosince 1886, budouť pak již sté narozeniny Webrovy.

NÁRODNÍ LISTY 26. listopadu 1875

ONDŘEJ ČERNYŠEV

Román od Julia Zeyera*

△

Tiše, ale krokem bezpečným vyvinuje se před námi nový vypravovatelský talent český, jehož dlužno sobě již nyní dobře povšimnout. Je tomu tak asi dvě leta, co Julius Zeyer vystupuje s povídkami svými; uveřejnil jich několik, každá následující je pokročilá v poměru k té, která ji předešla, a nejnovější prací, Ondřejem Černyševem, stal se z povídkáře již rozhodný románopisec. Není pochyby, že román moderní, nahražující nyní literatuře dřívější básnictví epické, v Zeyerovi nachází pěstitele opravdového a šťastného. Rovněž není pochyby, že všech těch kolosálních, můžeme říci světových prostředků, jakých moderní román pěstiteli svému poskytuje, Zeyer chápe se s neobmezenou chutí a že jich dovede užít k vyvedení obrazu všestranného, prodchnutého přitom individuálně a samostatně. Zeyer má vzácnou vzdělanost všeobecnou a přitom má básnický vzlet, svěží, jemný cit, čilou fantasií, povolnou, co nejjemněji vyhovující formu. Nepravíme, že Ondřej Černyšev je románem dokonalým, ale tolik je v něm zárodu k románové dokonalosti, že již pro bohatství jeho romantického obsahu litujem, Černyšev že se nestal takhle třetím místo prvním větším románem Zeyerovým. Spisovatelská zkušenost velice by mu byla posloužila. Rozhodné přednosti románu toho, k nimž hlavně počítáme také napínavost, oceněny čtenářstvem již, když jej uveřejňoval Lumír, po kouscích arcimalinkých, týdeníku přiměřených. Nyní o sobě otištěn nalezne co celek čtenářstvo desateronásobné.

Ondřej Černyšev jmenuje se hlavní osoba románu. Prvotní základ osudů jeho je arcikonformní s celou řadou jiných

¹ Komise kněhkupectví dra Grégra a F. Dattla.

hrdin románových nebo i dramatisovaných: mladík krásný, dobře a všestranně, přec ale jen po venkovsku vychovaný, tedy naivní, přijde ku dvoru, kde právě naivností svou na dráhu štěstí veden jest. Je miláčkem nejvznešenějších dam, smějí se sice naivnosti jeho, ale přece jsou neobyčejným půvabem jeho okouzleny. Černyšev přichází do Petrohradu za vlády Alžbětiny, když intriky Alžbětiných miláčeků křižovaly se s intrikami dvoru carevičova, Petra III. a Kateřiny, choti jeho. Černyšev, ideálně dřív zamilován do Agrafény, dívky to rouškou bájů- a tajuplné poesie hustě obestřené, zamiluje se do Kateřiny a je Kateřinou také milován. Zde ale již se Zeyer odvrací od šablóny: láska obou je a zůstává ideální, Černyšev je zcela jiný než ti „královnini milostníci“, o nichž nám vypravuje román i drama francouzské a anglické, jeho osud se zvrhá na tragičnost, on zaniká, ale ne vinou svou, on — může se to říci — je prost viny veškeré. Arci je tím pak povaha Černyševa jen trpna, až příliš trpna, a Černyšev je „hrdinou“ jen utrpením svým, je mučedníkem lásky, vlastně ideálních o lásce názorů. Drama by podobné povahy co povahy hlavní nesneslo, román ji ale snese dobře. K tomu se musí přiznat, že Černyšev důsledně vyrůstá co povaha slovanská vůbec, že má i speciálně ruský svůj ráz, který směrem jiným, moderně chorobným, vedl k Oněginům, Oblomovům atp.

Černyšev je věrným reprezentantem své doby ruské. Nemiluje ruštiny, necítí se Rusem, jako se necítila celá „vyšší společnost“ a nechala sebou i osudy národa zmítat vlivy cizí, jimiž hynula. Zeyer líčí to velmi obratně a sahá době, kterou líčí, na životní její tepnu. Vůbec jsou studie jeho ve směru tom co nejvýdatnější, jeho román je románem čistě historickým. Místy snad až přílišně, již historie sama. Doba hry je o sobě přebohata, vliv cizí v plné síle, Kateřina obětuje a nasadí vše, aby se stala „cárem Kateřinou II.“, vnitřní boje jsou časté a krvavé, k tomu ještě se vplítá děj vězněného ubožce Ivana VI. a nadšených, spiknutých přívrženců jeho. Zeyer konal v historii a v memoárech studie svědomité a v románu svém chtěl jich rovněž svědomitě užít. Tím se

stává, že politický děj někdy dusí psychologický rozvoj, ano jej zcela přetrhuje tam, kde je rozvoj ten nejdůležitější, blízko již u konce románu. Celá obširná dějepisná kapitola, jaká se takto pro instrukci čtenářovu dává ráda někde k počátku, padá zde ku konci. Děj se tu valí v obrovitých balvanech a cítíme, jak spisovatel sám ku konci spěchá, jak by nerad rozplítal dál, a na také povaha Ondřejova má své meze, k nimž se již došlo. Černyšev musí klesnout proto, aby pravdou zůstalo, co mluví dějiny o Orlovu, pro román náš vedlejším. Zároveň cítil Zeyer ale, že historická Kateřina není vhodnou protivou k Černyševu, jal se ji tedy ozařovat a očistovat. Kateřina není *zcela* nehodna lásky Ondřejovy, milování její s milovníkem po milovníku má svůj původ v panstvíchtivosti, Ondřeje miluje přec, ačkoli — ani co všemocná carovna — nestará se o osudy jeho, až náhodou v okamžik poslední. Ale náhlý výbuch ten nový líčí spisovatel s tak úchvatnou poesií, že pochybnosti psychologovy dobrovolně se odmlčují.

Abychom odbyli sobě výtky všechny, poukazujem hned zde na jistou vadu další. Míníme mysticism, který v románu prošlehá často, nikoli ale na prospěch. Je pravda, líčená doba je dobou Cagliostroů, Swedenborgů atp. mužů, rovněž je pravda, že romanciér na zvýšení romantického svého přístroje může sáhnout i k báchám o mužích těch, ale on ty báje musí opanovat, vysvětlit, stát nad nimi. Složí-li před nimi ruce do klínu, sám jakoby bezmocen, uškodí dílu svému. Romantika je ovšem vždy poněkud snem, ale romanciér má být vždy pohotovým psychologickým rozluštitelem jeho. Žádáme právě od románu dějinnou a psychickou jasnost až mikroskopickou, takových naprosto nevysvětlených, čistě čarodějných scén, jakou je ta scéna u Lambertiho, román nesnese. Leda by to nebyl román historický, nýbrž fantastický, mystický.

Zmíněnou nedůslednost Kateřininu můžem konečně, chceme-li, vždy ještě vysvětlit z té „vůbec nevysvětlitelné povahy ženské, jejímž překvapně různým změnám neporozuměl prý ještě nikdo“. Tolik se musí ochotně přiznat,

že Zeyer líčí ženské charaktery celkem s velkou láskou, zcela ostrými konturami, kde toho třeba, také s úchvatnou poesií. Tak je líčena sama Kateřina, než ji strhne vír politický, tak je líčena Agraféna, Anna Nikitišna a především překrásná povaha Ondřejovy matky Feodory. Rovněž pilně kreslí povahy mužské, ač mimo Černyševa je jich tu málo cti-hodných. K jedné ale musíme ještě poukázat přednosti Zeyerově, k tomu, jak Zeyer nechává osoby své dle jich povahy i společenského poměru zcela trefně mluvit. Skoro úplně se Zeyer vyhnul oblíbenému u romanciérů vplétání reflexí vlastních, ač bývá spisovateli tak příjemno, že může postavit do díla svého vždy postavu nějakou vhodnou, která je vlastně zrcadlem spisovatelovým. Zeyerovy postavy mluví z nejvlastnějšího vnitřka svého. To dodává knize co nejmilejší pestrost a pravý život. Podáváme zde jedno místo význačné a poesií prodchnuté, připomínající nejelegičtější tón Turgeněvův.

Černyšev navrátil se z vězení do domu matky své. Dům je pustý. Otčím zdržuje se kdesi u sousedů. O matce se neví, bloudí někde v dáli a hledá svého syna Černyševa. Tři bratříčkové jeho zemřeli. —

„Jak zemřeli?“ tázal se (Černyšev starého sluhy Iliji) tiše s hlasem bezzvučným.

„Ach Ondřeji Nikolajeviči, smutná věc to poslouchat, a povídat o tom — to trhá srdce! Ale což? Byla to vůle boží.“

Poznamenal se několikráte křížem a jal se pak tiše vypravovat.

„Ty naše bařiny, ty naše bařiny! Vždyť říkám vždycky, že to trest boží na náš kraj. Každé léto vysílají na nás jedovaté výpary, kdož ví, nepocházejí-li ze samého pekla? Kdo změřil bezednou prohlubeň, z kteréž vystupují? A každé léto vyrvou příšerné ty mlhy někoho z náruče jeho milých. Dnes ještě směješ se a růže ti květou na tváři, a zejtra již stojíš před bohem a svatým jeho soudem. Moje ty dobroto: děti! Hm, jsou jako ti bílí motýlkové poletující po lukách, dotkni se jejich křídel jako z obláčku urobených, a jsou ty

tam! A takové jsou také děti. Všichni tři vyšli ráno ještě zdrávi, všichni tři lehli v poledne a všichni tři zemřeli v jedné noci. Navečer hořely líce jejich jako žhavé růže, oči byly samá modrá hvězda, ale v noci byly tváře jako led a oči jako koule naběhlého stříbra a v sloup obráceny! Ano, ano, tak to bylo! Jeden den smál se ještě dům šťastnou jejich přítomností a hned nato byl pustý, prázdný jako krb bez ohně! Bylo, jako když sivá holoubátka na střeše v slunci sedí — padne rána a vyplašená odletí. Kam odletěla jste vy, moje holoubátka? Marně hledím za vámi do modra nebes! Oh báťuško, urve mi to srdce, urve mi to srdce!“ —

NÁRODNÍ LISTY 17. prosince 1875